

ПРИЛОЖЕНИЯ

I
Документи от периода
на изчезването
и издирването на Гео Милев
от близките му

Телеграми и молби до отговорните фактори

(Сводка от първите документи по издирването на поета след ареста му, направена от Мильо Касабов)

След подадените заявления от съпругата на поета Гео Милев до военния и гражданския прокурор в София след неговото отвеждане в Обществената безопасност на 25 май т.г. баща му Мильо Касабов от Стара Загора, добър и виден гражданин, е отправил до г. генерал-лейтенант Вълков, военен министър в София, следната телеграма:

„От печата узнах за разпоредбата Ви, че нито да се помисли, че има в страната неотговорни фактори. Това го казва искреността и доброто Ви сърце, но за доброто на България Ви заявявам, че неотговорни фактори изпреварят разпоредбите на правителството и разполагат със съдбата на заслужили граждани. Син ми Гео Милев от София, поет-писател и критик, отведен преди 10 дни от агент от Обществената безопасност и досега е в неизвестност. А той през пролетта на 1917 г. при големите боеве при Дойран като запасен поручик² неотстъпно остана на поста си, като не използва дадения му отпуск, за да даде за отечеството едното си око, едно ребро³ и част от черепа си, покрит със стотина рани, да дойде в себе си след 6 дни. Всичките си 6 деца съм възпитал в любов към отечеството, аз не допускам, че син ми има някаква вина, освен тая, че като християнин вярва в промяната на този строй с друг по-добър, без да има общо с насилници и конспиратори⁴. Но така да се изгуби нашият син, за когото не толкова се страхуваме, колкото за България, че може да има неотговорни фактори, които ни измъчват с тази мисъл⁵.

Аз съм съзаклятник от Съединението и доброволец от 1885 г., същият, който миналата година прег Вас прег паметника на Калитин в Стара Загора изнесох

писмената реч и се удостоих да поема Вашата ръка. И сега, като предавам участта на сина ми Гео Милев във Вашите ръце, моля затвърдете у мене убеждението, че в нашата страна има бдящи отговорни фактори.“

На 22 юни т.г. бащата Милчо Касабов подава следното заявление до г. военния министър:

„На 15 май т.г. агент от Обществената безопасност е отвел син ми Гео Милев от София и до пристигането ми в София – 20 май – той е бил в Обществената безопасност, а след тая дата той се изгубва оттам и въпреки постъпките ми пред началника на същата г. Вл. Начев и предприетите от същия дирения син ми остана неоткрит. Това става един месец след атенцията в Св. Неделя и когато Вие обявихте чрез печата, че в страната няма неотговорни фактори, тогава, на 24 май т.г., подадох частна телеграма до Вас, защото разчитах преди всичко на човека, със заключение, че предавам участта на сина ми Гео Милев във Ваши ръце, а мене да уверите, че в страната има само бдящо отговорно правителство. На тая телеграма отговор не получих досега.

Освен заявленията ми до Военния и Гражданския прокурор в гр. София и при всекидневните обещания на началника на Обществената безопасност г. Вл. Начев, че дири и ще дири изгубения⁶, не предприехме други енергични постъпки, защото вярвахме в българското правителство, олицетворител на народната свобода, за закрепване на която през последната война напуснах работата си, за да пазя от разпиляване държавното имущество⁷, а двамата ми синове офицери оставих на фронта⁸ да ги засипват стотици неприятелски гранати, гледайки как други притулваха своите синове. И сега бившият началник на Обществената безопасност г. Вл. Начев ми казва вече, че със сина ми Гео Милев е свършено, погубен от неотговорни фактори, и повече да не го диря.

Като мисля, че Военният министър на България, в чието ръце е сега всичката власт в страната, който

прие да отговаря пред народното правителство, не ще ми откаже правото да дия така изгубения ми син, му отправям настоящата си молба – за благо на България, защото и след всичко това аз все още мисля за свободата на България. От неговото изгубване враговете на тази свобода са направили вече капитал, като са оповестили в „Берлинер Тагеблат“ и др.⁹, че трупът му бил намерен в околностите на София. А син ми имаше познанство с модернистите поети на Англия, Франция, Белгия, Германия, Италия и във всички славянски страни¹⁰, та неговите познати в странство може би ще заговорят и с това ще се уврежда на свободата на България.

От друга страна, аз все още не мога да допусна, че син ми ще бъде така жестоко наказан без съд и закон, когато виждам как се пазят от властта учителите на комунизма в България – Сакаровци, Бакаловци, Кабакчиевци и др.¹¹, които десетки години са насаждали в страната гибелното учение, и днес най-грижливо се охраняват и услужват и някои ще бъдат съдени, а моят син да бъде извлечен из Обществената безопасност от някой тилов герой – неотговорен фактор – и в такива ръце да бъде като играчка на събата оня, който носи върху себе си белезите, че е заслужил на отечеството – това още не смея да допусна.

Ето защо Ви моля, г. Генерале, да упражните пълно Вашата власт и се издири къде е сега моят син – жив или мъртъв – и ми се извести, за да го прежалим, ако той е мъртъв, като лишна жертва за свободата на България и за същата свобода да сме готови да отбиваме интригите на заблудените неотговорни фактори и на другите такива врагове, дебнещи извън страната. Само на Вас разчитам и очаквам за отговор.

Така, необезверен още, аз разчитам, че тази ми молба ще бъде най-скоро удовлетворена и оставам

Ст. Загора
22.VI.1925

С отлично почитание
М. Касабов“

от Негово Величество
 Царя III
 Царя на България

Въ им. Царя;

Мила
 отъ Мило Касабова, отъ
 България.

Ваше Величество,

Ваше величество, вие имате
 мислене, като гласна вие имате
 имате им Цео МанасѢ отъ Царя, ~~и~~
~~и~~ Кружене, на 15 юни м. в. е. е
 бегство в България. Българските, които
 мисля за вас е българските и доволни
 не се съгласяват с вашето мислене,
 а мисля само се изгубва, ~~както~~
 като мислят им се дават мислене, че
 то гласно, а това неопределено им се изгубва,
 че то не е българско мислене мисля гласно
 българско мислене неопределено гласно
 мислене да не гласно. А ако гласно
 българско гласно и гласно на България

М. Касабов на 25 юли 1925 г. подава следната молба до Н. В. Борис III, Цар на българите.

„Ваше Величество,

От размирните времена, в които живеем, съм загнет като баща: син ми Гео Милев от София, писател-поег, критик, от 15 май т.г. е отведен в Общественага безопасност, където след два дни е виждан там и до 20 май не се е отказвало присъствието му там, а след това се изгубва, като цял месец ни се даваше уверение, че го дирят, а сега неофициално ни се събщава, че с него е свършено веднага след залавянето му от неотговорни фактори, и повече да не го дирим. А аз продължавам да го диря и за благого на България.

1. Защото той не е погубен в първите дни след отвеждането му, нито по-късно, но защо се задръжа в такава мъчителна неизвестност, не зная, обаче ако го не подиря, тази неизвестност може да стане забивага.

2. Защото нито аз, съзаклятникът за Съединението и доброволец от Сръбско-българската война, нито майка му, съпругата му и двете му деца, можем да се примирим с мисълта, че в отечеството ни така, без съд, без закон, може да бъде премахнат един служил на отечеството гражданин, какъвто бе син ми Гео Милев, който като запасен поручик при Дојран оставаше на поста си неотстъпно, не използва даже дадения му отпуск през пролетта на 1917 г. по време на големите боеве там, за да даде за отечеството си едното си око, едно ребро и част от черепа си и покрит със стотици рани, да гоиде в себе си след 6 дни.

3. Защото неговото погубване, ако е вярно, е дело на мъст, тъй като той не е бил насилник и конспи-

ратор, и за единствената му вина като веруещ и очакващ друг по-добър строй на мир, любов и радост, че е написал поемата „Септември“, за което му художествено произведение съдът го осъди на 14 май и вече на другия ден, месец след атенцията, се изгубва.

4. Защото връзките му с поети в чужбина ще подтикнат при подобна констатация познатите му такива да заговорят за такавата му участ и ще бъде това във вреда на България.

Понеже имах вяра в българското правителство, чаках досега отговор на заявлението ми до Военния министър, до Военно-граждански прокурори и като нямам такъв официално, обръщам се с настоящата си молба към Ваше Величество, чувствителното сърце на когото е известно и в последния път на България, и моля Ваше Величество да се подири и да бъде открит син ми Гео Милев жив, в което твърдо вярваме.

Като вярвам, че тази ми молба ще намери отзвук у Ваше Величество, съм на Ваше Величество най-верен и искрен поданик

Ст. Загора, 25 юли 1925 г.

М. Касабов

След тая дата на семейството му съобщават неколцина пуснати вече от О. безопасност, че са били с него в първия ден след отвеждането му там в една стая 14 души, че вечерта Гео Милев е бил отведен в стая №359, из която същия ден е бил изведен Сакаров¹², за да бъде интерниран. На 4-тия ден – 18 май сутринта – при него в стаята влязъл капитан Стоянов, пом.-градоначалникът, и престоял около 10–15 минути. Тези освободени от Обществената безопасност са го виждали там още 2 дни (до 20 май) и после не са го виждали. Участниците конспиратори научили, че на 23 май вечерта Гео Милев срещу подпис

бил предаден на агента от О. Б...., убит после на ул. Пиротска, и на поручик Попов, които са го отвели в Сливен. Един член от семейството¹³ се отправя в Сливен и в един ден получава последователно четири потвърждения за неговото пребиваване там в окръжния затвор, обаче веднага се отказват всичките последователно при една загадъчна мистериозност и семейството е убедено досега, че Гео Милев се пази строго в Сливен.

На третия месец, 15 август т.г., семейството му – Мильо, Анастасия Касабови от Стара Загора – родителци, и Мила Гео Милева от София – съпруга на поета Гео Милев, подават до Н. В. Борис III, цар на българите, следующата молба (цитира се първата молба):

На тази ни молба, както и на всички заявления до властите до днес нямаме отговор освен резолюциите върху заявленията ни до властите, сложени от управата на Обществената безопасност, че „Гео Милев никога не е постъпвал в Обществената безопасност“.

Вече три месеца от изчезването на сина и съпруга ни Гео Милев с вяра в българското правителство и за да не навредим на България, ние търпеливо сме чакали да ни се съобщи участието му.

Прег факторите: 1) че делото на нашия син и съпруг не е било от естество, щото Обществената безопасност да иска неговото погубване; 2) че начинът на неговото погубване чрез „неотговорни фактори“ е пакостен за мира и устоите на България; 3) че неговото мистериозно укриване досега, ако е вярно, също не е от полза за никого в страната; и 4) че съвестта ни започва да ни изобличава като съучастници с неотговорните фактори в страната, ако още продължаваме да замълчаваме безспорния за нас факт, че нашият син и съпруг е бил от 15 май до 23 май в Обществената безопасност в София, в стая 359 в първите 3–4 дни, то отправяме Ви и тази наша мол-

ба, като разчитаме на Вашето сърце, съчувстващо с болките на всички, като разчитаме на Вашия просветен взор за доброто на отечеството ни България, и Ви молим да се разкрие най-после всичко около изчезването на г. Гео Милев, наш син и съпруг, добър и заслужил син на България.

Като вярваме, че тази ни молба ще намери разкрито Вашето сърце, да ни съчувства по право, и че тя ще бъде удовлетворена, оставаме на Ваше Величество най-верни и искрени поданици:

*Стара Загора – София
15 август 1925 г.*

М. Касабов
А. Касабова
Мила Гео Милева

Родителите и съпругата на Гео Милев на 25 август същата година подават до Председателя на XXI обикновено народно събрание следната молба:

Г-н Председателю, Господа народни представители,
През тежките времена, които преживяхме, съвсем неотговорно и беззаконно сме засегнати: нашият син и съпруг писателят поет Гео Милев на 15 май т.г. бе отведен от агент в Обществената безопасност в София, където три-четири дни е бил там и присъствието му не се е отказвало, а след това се губи оттам и цял месец ни се даваше уверение, че го дирят, а най-после неофициално ни се съобщава, че бил погубен още първия ден след отвеждането му от „неотговорни фактори“, и повече да не го дирим. На заявленията ни до властите е сложена резолюция от управата на О. Б. в София, че „Гео Милев никога не е постъпвал в О. Б.“

В страната ни има само един неотговорен фактор, Н. В. Царят на българите, сега царстващ Борис III, чувствителното и милостиво сърце на когото е известно и в последния кът на България, ни дава основание да не допускаме, че той е погубил нашия син и съпруг, и като имахме вяра в българското правителство, не обръцахме внимание и на резолюциите на управата на О. Б., защото при маса свидетели, които са били там първия ден със сина и съпруга ни и са се разговаряли с него, яли заедно, които сочат №359 на стаята, в която е бил след това, ние с уверение чакахме, че правителството ще да има добри причини да го укрива даже и от нас известно време и че най-после то ще го възвърне в обществото.

Обаче тъй като това досега не е сторено и понеже съвестта ни започва да ни изобличава за нашето мълчание като съучастници на „неотговорните фактори“, понеже търпиме дела, що позорят отечеството ни, отнесохме се с молба до Н. Величество Царя и отправяме настоящата си молба до другия върховен институт над всички власти в България пред предстоящата му сесия и молим, и искаме да се разкрие мистерията около изчезването на нашия син и съпруг, да се издири, където е, и ни се предаде жив или мъртъв.

Да молим и искаме това от Народното събрание ние го правим не само за нас, но и за престижа и доброто на България:

1. Защото общественото положение на нашия син и съпруг като писател-поет и критик и непринадлежащ фактически към никоя партия налага, щото неговото изчезване да не остане неразкрита мистерия и от която враговете на отечеството да черпят материал да уязвяват България.

2. Защото делото на нашия син и съпруг до неговото отвеждане в О. Б. не е от естество, щото оте-

чествената сигурност да иска неговото погубване или мистериозно укриване досега. Наистина през 1924 г. той като верующ в промяната на този строй с друг по-добър – на мир, любов и радост – бе написал поемата „Септември“, за което му художествено произведение съгът на 14 май т.г. го осъди и на грузия ден вече биде отведен в О. Б., откъдето се изгуби.

3. Защото нашият син и съпруг при своето обществено положение като поет е и един заслужил син на България и носи върху себе си белезите на заслугите си: той е инвалид – оставил на Дойранския фронт през 1917 г. част от черепа си, едното си око и едно ребро.

4. Защото нашият син и съпруг не е насилник или конспиратор, възпитан е в любов към отечеството – традиция на семейството, главата на което е взел участие като съзаклятник за Съединението в Чирпан и като доброволец в Сръбско-българската война през 1885 година – та е вършил всичко безкористно от голяма ревност за обществено благо.

5. Защото всички ние и по-малките му братя и сестри, пет на брой, почти всички с висше образование, преценяваме положението в страната, създадено от насилници конспиратори, няма да се успокоим, че може друга власт на „неотговорни фактори“ да се издигне над всички власти, дори над най-върховните институти у нас, и без закон, без съг да отнема живота на заслужили граждани, какъвто е нашият син и съпруг; не ще можем да живеем спокойно и да ползваме с делата си отечеството, в което „неотговорни фактори“ изграят ролята на гробокопатели на България, на същински тилови герои мародери, които опропастяват устоите на българската държава.

Ето защо Ви молим, г. Председателю и г-да народни представители, да се издигнете високо над „неотговорните фактори“, какъвто висок институт сте съгласно конституцията, в която сте се клели,

и направите всичко за издирването на нашия син, заслужил гражданин на България, за доброто на България.

Стара Загора
25 август 1925 г.

С отлично почитание
М. Касабов
А. Касабова
Мила Гео Милева

467

Приложения

Документите се съхраняват в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Сводката от телеграми и молби по диренето на поета непосредствено след арестуването му е направена от М. Касабов. Наред с текста на изложението той дава и някои допълнителни сведения по издирването. Вероятно тази сводка е била предназначена за бъдещия изследовател на Гео Милев и поради това бащата говори за себе си като за странично лице.

² Изразът не е много точен. На фронта Гео Милев бива изпратен като старши подофицер. Там е произведен в чин подпоручик. Когато бива уволнен, го произвеждат в чин „запасен поручик“.

³ На фронта Гео Милев не загубва ребро. То бива рязано в Бераин при една от операциите, за да се вземе от него хрущяла за подплатяване на веждата на избитото око.

⁴ В изложението си М. Касабов настоятелно подчертава, че синът му не е бил свързан с противодържавни организации. Тези уверения са продиктувани преди всичко от желанието да представи поета като невинен и несправедливо подложен на преследване.

⁵ Тия думи не бива да се приемат буквално. Наистина семейството дълго време не иска да допусне, че поетът може да стане жертва на кървава жестокост. Но същевременно то живее под непрестанен страх за съдбата му, усилено го дири, прави непрекъснато постъпки пред официалните фактори за откриването и спасяването му. И ако понякога се изказва прекомерна вяра в правителството, то е, за да се накарат представителите му да бъдат по-благосклонни към молбите.

⁶ *Всъщност и началникът на Обществената безопасност, и другите отговорни лица само са забавявали бащата.*

⁷ *На 1 октомври 1915 г. М. Касабов е бил мобилизиран като чиновник магазинер в интендантската част в Стара Загора.*

⁸ *Братът на Гео Милев, Борис, който е завършил Военното училище в София, също така е бил на фронта.*

⁹ *Някои австрийски вестници във Виена са съобщили, че трупът на известния български поет Гео Милев е бил открит в полите на Витоша.*

¹⁰ *Гео Милев лично се е познавал с Е. Верхарн и някои немски експресионисти.*

¹¹ *Д-р Н. Сакаров се отдръпва от революционните позиции на комунистическото движение и осъжда въстанието. Правителството е било принудено да се съобразява с популярността и общественото положение на такива дейци като Г. Бакалов и Н. Габровски и не дръзва да ги унищожи.*

¹² *Отнася се за д-р Никола Сакаров, тогава още виден деец на БКП.*

¹³ *В Сливен е отишла майката на поета.*

Резолюция на заявление на Мила Гео Милева

Вх. №11665 от 15.6.1925 година

Резолюция върху надписа на прокурора при Софийски полеви военен съд №3396 от 13.6.1925, сложен на заявенията на Мила Гео Милева, че търси съпруга си Гео Милев.

Настоящото връщам обратно на Господина Прокурора при Софийския полеви военен съд със съобщението, че от направената щателна проверка не се оказа подобно лице да е задържано в ареста на отделието.

№....., София,..... юний 1925 година.

Началник отделието: погнус

Секретар: погнус

Фотоконие от резолюцията се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Оригиналът е от Справка № 16053 на „Досие Гео Милев“ при Дирекция на полицията (Архив на лицата).

Удостоверение

Министерство
на вътрешните работи
и народното здраве

470

Гео Милев. Том V

Дирекция на полицията
Столичное полицейско комендантство
№508
6.8.1925 г.

Столичното полицейско комендантство удостоверява, че софийският жител Гео Милев е търсен от съдебните власти чрез полицейските органи, за когото е издадена и заповед за дирене под №66 от 20 май т.г., обаче впоследствие се оказва, че се намира в неизвестност.

Настоящото се дава на Мила Гео Милева вследствие заявлението и вх. №823 от 6 того, за да ѝ послужи гдето стане нужда.

Полицейски комендант: (п)

Полицейски инспектор: (п)

Документът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

На 20 май 1925 г. е издадена заповед за издирването на Гео Милев. По всяка вероятност заповедта е активизирана от жалбите и молбите на Мила Гео Милева и Борис Касабов, брат на поета, който между 17 и 20 вкаючително е в София и с Мила обикалят съдебните и полицейските инстанции. Издирването е било възложено на полицейските органи, които са констатирали неговата „неизвестност“. По многобройни свидетелства и спомени Гео Милев е бил в дирекцията на Обществената безопасност до 20 май, а други твърдят, че е бил в полицията

до 23 май. Къде са го дирили „полицейските органи“? И кога са констатирали, че Гео Милев се „намира в неизвестност“? Сед 23 май, когато се сочи, че Гео Милев все още е в полицията, или още на 20 май. Въпроси, които са старателно забравени от „неотговорните фактори“.

Подхвърлено писмо

Г-н Димитров,

Мене ми каза г. Негенцов в присъствието на г. Хаджиева, че Гео Милев е в Ц. затвор. И то така категорично ми го заяви, че аз не намерих за нужно да питам повече. Друго не говорихме по този въпрос.

С почит: (n)

Документът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Това е едно от многото фалшиви писма, подхвърлени на Мила Гео Милева или на Мильо Касабов, за да отклонят вниманието и съсредоточаването им към истинските виновници за безсаедното изчезване на Гео Милев. Лицата Димитров, Негенцов и Хаджиев са реално съществуващи персони от полицията, съда и затвора по това време.

Заявление до министър-председателя

До господина
Министър Председателя
на Министерския съвет
в България
в София

473

Приложения

ЗАЯВЛЕНИЕ

от Мильо и Анастасия Касабови
от Стара Загора – родители,
и Мила Гео Милева от София –
съпруга на поета Гео Милев от София

Г-не Министър председателю,

На 15 май т.г. синът и съпругът ни Гео Милев, писател и поет от София, бе отведен в Обществена безопасност, където бе укриван до 26-и същи м., и след тая гата се изгубва незнайно къде. Неофициално ни се казва, че бил погубен от „неотговорни фактори“.

На заявленията ни до Военния и Граждански прокурори и на молбата до Военния министър и до Н. В. Царя досега отговор нямаме.

(Изгубването на моя син и пр.

Писателската му дейност и пр.

С прекратяване на военното положение аз очаквах, че ако правителството е имало добри причини да го укрива досега, ще ни бъде повърнат синът или ще ни се съобщи официално за мястото на неговия труп – този „конспект“ е зачертан от М. Касабов – б.м. – Г. Я.)

Изгубването на нашия син и съпруг, който по общественото си положение като писател-поет, а не ня-

кой неизвестен, трябваше да бъде грижа на правителството и да стореше всичко, за да се намери или пътят му да се откриеше и ни се предаде, ако погрешка е станал жертва на някакви всесилни „неотговорни фактори“. Но досега никаква заинтересуваност от ни къде за участието на нашия син и съпруг, като че той е чумав, прокажен или някой негодяй, за когото не трябва да се обръща внимание. Когато, напротив, освен по общественото си положение като писател-поет, синът и съпругът ни като пълен инвалид носеше върху себе си белезите на заслуги към Отечеството като офицер пред Дойранския фронт в Световната война – са известни във Военното министерство.

Писателската му дейност е известна. Той не бе партизанин или политик и отечествената сигурност през метежните дни не се нуждаеше от неговото погубване от каквито и да било фактори.

Ако през размирните дни във време на военното положение в страната правителството е имало добри причини да го укрива, сега, след вдигане на военното положение (още повече то е дължно да намери изгубения ми син – зачертано от М. Касабов – б. м. – Г. Я.), отстранени са всички причини за такова задържане и ние искаме да се възвърне синът и съпругът ни при нас. Ако пък неговото изчезване е дело на други фактори, пак трябва да се намери жив или мъртъв нашият син и съпруг и се открият неговите похитители или „неотговорни фактори“.

С пълна вяра в българското правителство, син ни и съпругът ни е последвал без страх агента на Обществената безопасност и ние със същата вяра в българското правителство се обръщаме към Вас, г-не Министър председателю, и искаме нашия син и съпруг от Вас, шефа на днешното българско правителство.

За една само такава неправда и беззаконие историята ще посочи Вашето име – Цанковото правител-

ство – това не е малко за човек, който държи на име и чест. Какво ще Ви ползва, ако спечелите всичкото богатство на света и всичката му слава гори чрез обединението на българското племе – възжеление на всякого българина, – а допуснете една само неправда, едно убийство без съд и присъда от някакви „неотговорни фактори“?

Ето защо Ви молим, г. Министър председателю, да турите цялата си власт в действие и намерите нашия син и съпруг Гео Милев жив или мъртъв и ни отървете от 6-месечните терзания, възвърнете ни спокойствието и вярата в българското правителство.

Ние очакваме, че скоро ще получим отговора Ви и видим (завърнат – зачертано от М. Касабов – б. м. – Г. Я.) жив нашия син и съпруг, защото все още не допускаме чудовищностите и защото вярваме, че той не е погубен.

*Стара Загора – София
2 ноември 1925 г.*

М. Касабов
А. Касабова
Мила Гео Милева

Черновата на заявлението се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Аналогични заявления, съхранявани в Къща музей „Гео Милев“, са били изпратени до министъра на вътрешните работи и до министъра на правосъдието.

Молба до Борис III

До Негово Величество
Борис III
Цар на Българите
в стол. София

МОЛБА

от Мильо Касабов
от Стара Загора,
баща на поета Гео Милев
от София

Ваше Величество,

На двете ми молби, отправени до Ваше Величество, нямам отговор. Такъв нямам досега и на всичките ми заявления до властите в страната за издирване на изчезналия ми син поета Гео Милев от София.

Но аз продължавам да подавам молби и заявления, за да дия и да искам изчезналия ми син, защото мисля така ще извикам някого към съзнание и съвестност за избавлението на България от появилите се „неотговорни фактори“.

Наистина на конституцията и законността в страната са нанесени тежки удари, но докато формално конституцията и законността не са изфърлени, аз ще се обръщам с молбите си към Ваше Величество като към върховния блюстител на конституцията и законността в България и да искам законност. И макар да се надигат образи на диктатори в страната, аз ще им отправям моите заявления за право и законност, докато се свестят или ме изпратят „не-

До Герцога Бернбургского
Топиер III
Генер. на Тюрингитт.
1763 г. Кафунд

Милда отъ Минист. Кацадобъ отъ
Ест. Зарора, Сыща на поема Тео Мисель
отъ Кафунд.

Ваше Бернбургское,

Ила Шентъ ми мандъ, отправленъ въ Ваше
Бернбургское, отънакъ отъворотъ. Такъкъ отънакъ
до сего и на вѣрности ми гадилеми до качества
въ старината за издржане на изрезане ми
къ нѣма Тео Мисель отъ Кафунд.

Ито азъ предъимаванъ да подавамъ мандъ и
гадилеми за да даде и да иска въ изрезане ми
ево, зачюмо мисль такъ же издржане ^{и др.}
къво ^{за разкриване на истинности} и свѣдѣности за издржане
на Тюрингитт отъ морбитетъ е, ^{и др.} Мандоворанъ факторъ?

Наимина, на конституционна и законности-
та въ империята въ наиселенъ мѣсткы здаръ,
и до катитъ формамъ ми не въ издржане, азъ же
е обрѣзанъ е мандитъ еи къво Ваше Бернбургское,
къво къво върховниъ конституентъ на конститу-
ционна и законности въ Тюрингитт, ~~и~~ да
иска въ законности. И макаръ да се надматъ
и да направатъ образъ на диктантору въ сѣра.

отговорните фактори“ при сина ми. (Понеже нито баща ми се е побоял от местния турски бей и поне-съл гонения от него, нито аз съм се изплашил от при-съдата против мене като деец на Съединението, за-щото... – това е съкратено от М. Касабов – б. м. Г. Я.) Смъртта е успокоение при терзанията, които из-питвам за участието на моя син и за собствената ми участ: да живея в страна, за която съм работил за Съединението и като ратник и за просветата и ка-то учител и 30-годишен книгоиздател, и в която за вулгарните престъпници има още съд и пред бесило-то ги напътства за вечността свещеник, а моят син – поет, инвалид от първи ред, със заслуги към Оте-чеството като офицер при Дойранския фронт в Све-товната война, които му заслуги се знаят във Воен-ното министерство, и примерен родолюбец – да бъ-де отведен в Обществена безопасност и погубен от „неотговорни фактори“ без съд и без закон и ни-кой от управляващите да не се интересува за съд-бата му досега, като че той е някой негодяй, чумаб или прокажен.

Като баща, естествено, аз жаля за сина си с тази негова участ, но като родолюбец аз жаля и за българ-ското войнство, че в дните на неговото пълно влас-твуване в страната са допуснати тези опетнявания на България; аз жаля и за царския институт като вър-ховен и неотговорен, че се надигат тъмни сили, ко-ито се кичат с епитета „неотговорни“; още жаля и за Ваше Величество лично, че сте пленник на тези тъмни сили и не можете да сторите за свое совес-тиочистение, най-малкото да се отърсите от тези, които не виждат, че „спасяват“ България от нейни-те заслужили граждани и достойни чада, като изскуб-ват с плевела и пълните житни класове. (Ето, ко-ито като професори в аудиториите си създадоха ко-мунистическата плевел и днес, като се скубят, ску-

бят с плевелите и житните пълни класове... — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.)

Ваше Величество, от наболялото ми сърце за България, като гледам и слушам всички в отчаяние за нейната предстояща участ със сполетелите я и затвърдяващи се държавни и морални поквари, които са гроб и саван за свободата ѝ, аз говоря свободно към мирния цар на демократична България и дано не съм останал назад с понятията си (за съвременните порядки — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.) в очите на Ваше Величество, защото все още верещите в звездата на България чакат и гледат към Ваше Величество като към талисман за нейното възраждане.

С тази вяра се отнасям с настоящата трета молба към Вашето отзивчиво сърце да направите възможното за освобождаването на сина ми Гео Милев, ако той е още някъде задържан (в което почнахме да губим надежда — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.) или пък да ни се съобщи официално, ако е погубен, та да го пожалим по обичая на религията ни и го прежалим като излишна жертва за свободата на България.

Уверен, че ще се отзовете на молбата ми, оставам на Ваше Величество най-верен и искрен поданик.

Стара Загора

5 декември 1925 г.

М. Касабов

Черновата на заявлението се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Отговор от канцелария на Борис III

№670

София, 18.12.1925 г.

480

Гео Милаев. Том V

До господина Мильо Касабов
гр. Стара Загора

Канцеларията на НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯ Ви известява, че просбата Ви от 25.06. се изпрати с изходящ №590 от 21 ноемврий т.г. в Министерството на вътрешните работи и народното здраве на разпореждане.

Секретар: (погнус)

Отговорът на царската канцелария се съхранява в Къща музей „Гео Милаев“, Стара Загора.

Заявление

До Министър-председателя
и Министъра на Вътрешните работи
в София

481

Приложение

Г-не Министре,

На 15 май 1925 г., месец след атенцията в „Св. Неделя“, син ми Гео Милев, писател-поет от София, е бил отведен в Обществената безопасност, от където към 26-и същи м. се губи.

На постъпките ни тогава до г. Военния министър, до Военния и Граждански прокурори не ни се даде никакъв отговор. След вдигане на военното положение подадох едновременно заявления до Министър-председателя, до Министъра на Вътрешните работи, до Министъра на Правосъдието, за да наредят да се подири къде е пропаднал син ми: ако някъде е скрит и се задържа, да се изведе и ни се предаде, или да се съди по законите в страната, а, ако е погубен, да ни се съобщи, за да го пожалим по обичая на религията ни и да го попрежалим като излишна жертва на отечествения жертвеник. Но и досега нямам никакъв отговор.

Г-не Министре,

Аз справедливо се възмущавам от едно подобно пренебрежение от първите органи на властта към молбата на един български гражданин, на един деец — съзаклятник за Съединението (1885 г.) и доброволец от Сръбско-българската война, още повече, когато не се подирва изчезналия от Обществената безопасност не един конспиратор, а един мирен български гражда-

нин, който носеше като инвалид от първи ред върху си белезите на заслуги към Отечеството, на един български гражданин с известно обществено положение като писател-поет. Обаче аз съзнавам, че ако син ми е погубен, той не ще ми бъде повърнат, нито България ще може вече да очаква нещо от неговото творчество, но неговото неподирване и неизясняването на свършения факт усилват силата на греха, що тегне като смъртоносно жило върху участта на България от деня, когато бидоха потъпкани постановленията на българската конституция, гарантираща неприкосновеността на живота, потъпкан от мародери, нарекли се „неотговорни фактори“, като за подбив на единствения само неотговорен фактор в страната, които без съд и закон са отнели на невинни хора скъпи за България животи. Аз също така имам съзнание, че е необходимо по-скоро да се неутрализира грехът и неговото смъртоносно жило за България чрез изявления и нескриване на печалната действителност, което скриване само трови живота на невинните майки, бащи и деца и погазва мирния напредък на България и че подобно изясняване на станалото ще скъса силата на тягостното положение в страната и на страха, който създава, и ще демаскира „неотговорните фактори“ в очите на обществото, а Правителството ще облече в доверие и сила, че то държи наистина за единна власт в страната и за издигането на потъпканата законност.

Г-не Министре,

Като вярвам, че мисията на сегашното правителство под Ваше шефство има именно горните положения за първа своя задача, аз се обръщам с настоящата си молба и като към министър на Вътрешните работи и моля да наредите да се подири как се е

изгубил син ми Гео Милев от Обществената безопасност и къде е; погубен ли е окончателно, или е зафърлен пребит и осакатен и къде; или най-после е скриван досега жив. Нека се каже вече трагедията на тези мъченици, на жертвите, вземани от другата необузгана крайност, „неотговорните фактори“, за да се спаси България.

Уверен, че скоро ще получа отговор на настоящата ми молба, оставам

С отлично почитание.

Ст. Загора

5 февруари 1926 г.

Черновата на заявлението се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Гео Милев
(Георги Милев Касабов)

ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО
от баща му М и л ъ о К а с а б о в¹

484

Гео Милев. Том V

Увод

Настоящите редове не пиша за публикуване изцяло, защото всеки би погледнал песимистично и дори учудено и пренебрежително, когато види, че бащата описва живота и творчеството на сина. Наистина това не един път ме е карало да оставям перото и да не захващам тази работа. Също тъй начинът на погубването на Гео създаде у мен чувства, неизпитвани от мнозина, и малцина са, с които би могло да се споделят мисли в подобни случаи, като ние не можем още да допуснем, че той е погубен, изчезнал забиваги, мъртъв. И това обстоятелство също ми е спирало перото. Да опиша живота на изчезналия ми син, когато аз не допускам, че е изчезнал, аз го очаквам всеки момент да се появи. Не видели неговата трагична кончина, ние не вярваме, че той е убит, ние си го знаем, че е жив, и си го чакаме всеки ден. Ето при тези обстоятелства сядам да пиша черти из живота и творчеството на Гео. Как, защо най-сетне съм се решил на това? Едно съзнание, че аз всекидневно отивам към своя край; също така, че Гео малко време работи, за да има някои по-близки, които да са узнали или да знаят нещо от неговия живот, някои подробности, на вид незначителни, които един ден за неговата биография биха имали значение; едно съзнание като у човек, че Гео не беше от обикновените хора (не го казвам, защото съм му баща), то рано-късно ще да има хора, които ще подирят черти из живота на Гео,

каквито с моето заминаване от света много такива ще изчезнат за ония, които един ден ще поискат да знаят такива; най-после след три години от изчезването на Гео², навремени вече илюзията, че той е жив, че ще го видим, започва да отстъпва на действителността, ни говори — свършено е с Гео.

Но защо още съм взел най-сетне перото, за да опиша живота на сина си? Казах, че Гео бе необикновен човек. Това ще го кажат мнозина, които са се познавали с него: приятели или неприятели. Тази му необикновеност за мене сега повече изпъква и става същина, която аз вече ценя не като баща, а като човек. Аз съм на повече от 60 години сега, отгледал съм освен Гео още пет други деца, всички досега са живи и здрави, във възраст, в която вече се проявяват самостоятелно, а също така съм наблюдавал живота и съм правел сравнение и извличал заключение за човека въобще — що е той със своите вложени от природа

1979/28

Гео Минаев

(сестра Минаев, Каласовска)

Минаев — минаевско

от баща ми Минаев Каласовска

Минаевско родове и
 била за първо време извън
 и, защото виха си вонел
 инак е селимизация и др. оу
 йно и тремострежето Калас
 вичи, че бащата отива
 живото и отворено и си
 Минаевско това не е сина
 ме с Карло да отиде в
 рога и да не забравяме
 дандур. Седя в дъ
 на минаевско и Гео
 създаде у нас живото и
 първо от сина и мина
 Каласов, че Каласов си мина
 в сестра ми Минаевско
 и сина ми, като ме мина
 мина ме да отиде в
 той е минаевско, из
 за била, минаевско в
 обрзавено сина и с
 ринско рога. Да отиде
 минаевско и минаевско
 сина, Каласов и да
 да е минаевско, аз го
 вичи виха минаевско да
 се виха. Минаевско и
 за Минаевско минаевско
 ме вихаев че той е
 ме си го минаевско че е
 и си го минаевско виха

та способности и дарби, що е околната среда, училището и други фактори при възпитанието за развитието на природните дарования и доколко следователно може да се каже за един човек, че е необикновен и на що се дължи необикновеността му. Тези ми наблюдения, сравнения, заключения за Гео, че е бил необикновен човек, ще са интересни не само за неговите сегашни и бъдещи почитатели, но за всякого. Ние можем да се поучим от всеки живот: разказан, животът и на най-обикновения човек ще ни заинтересува и все ще се намерят светли точки, които ще спрат вниманието ни и ще поускаме да се поучим от такава преживелица, от такива моменти в един живот. Всяка личност има своите особености и всеки живот се изразява според сложението във физическо и психологическо отношение на известна личност.

А именно разнообразието в това сложение на отделната личност е толкова многообразно, че непременно става интересен всеки живот. А колко повече е интересен животът на една личност, която е събрала в себе си повече сили и ги е проявила, както не всеки обикновен човек. Да се разкаже прочее животът на една такава личност с всички подробности от детинство, това ще бъде наистина интересна и полезна работа. И ако съм взел перото да опиша живота на Гео и да ползвам някого си в това отношение, аз не мисля да ползвам така света, но да оставя тези бележки за неговите деца и за всички от рода ми, които ще си спомнят за необикновения им чичо, свако и пр. сродник, та да знаят в що е била неговата необикновеност и при прочитането на тези бележки да се поучават и да знаят и изпитват себе си.

Този увод направих при съвсем обикновено настроение, никакви афекти и никакви амбиции не ме ръководеха. Ще ли мога да продължа сега работата и да я изкарам докрай, като не мога освен откъслечно и

на интервали да я върша, и дали ще мога да карам ви-
наги при сегашното настроение, ще видим.

Раждането на най-красивото бебе

Бяхме учители в село Радне махле (сега Раднево), Старозагорско, и там на 17³ януари 1895 г. в къщица-та (саяма) на баба Мариница, която държахме за квар-тира под наем, се роди първото ни дете – момче. Бе-бето бе едро, пълно, цяло розово, червено и така не-обикновено красиво, което се забеляза от двете му баби (майка ми и майката на жена ми). А тази красо-та се оцени от всички, след като се изгуби нейният ефект, след като насолиха бебето. Този стар, отжу-вял обичай, който се още практикува от невежите маси, може би наистина да отнема нещо от красота-та на бебето, на момчето или момичето и по-късно, а понякога и живота на по-слабородените бебета. Как-ви мъки изпитва бебето, когато цялото го посоля-ват, как се мъчи, докато понесе тази необикновена за него, наложена му още при раждането му инквизи-ция на невежеството. И наистина нашето бебе по-жълтя, ако и пълно, сякаш се посбраха и умалиха по-обема си и лице, и ръце, и бедра, и тяло. Пожълтели-ят му вид, което е само до време, така грозно и зап-лашително се отразява, че човек наистина изпитва мъка. Така е, когато и ние, още неопитни и млади, трябваше да платиме данък на невежеството. Окръ-жени с невежество, още колко други похвати тряб-ваше да видим при раждането на това ни първо бе-бе, особено около и с родилката, та колкото и да бях-ме неопитни, виждахме просто невежеството и още тогава реших да пратя по-малката сестра на жена ми да следва и свърши акушерство, за да се намалят-страданията на родилките и бебетата поне отчас-

ми. Нашето бебе го окъпаха на другия ден от солта и то се позачерви, но вече и по-после, дори когато съвсем се оправи и стана розово-червено, все пак сякаш загуби част от онази си първа красота.

Имах и други бебета и не зная на що да отдам тези си впечатления за красотата на това ни първо бебе. Дали като първо така ни се е сторило, дали поради заключенията и оценката още в първия момент на бабата акушерка и на двете му баби – майките ни – или пък наистина е било най-красивото бебе от всички наши бебета.

Георги на 10 месеца върви да догони малкото теленце

Следната учебна година 1895/96 бяхме учители в с. Ачларе, Карнобатско. Бяхме на квартира у дяда Желя, а ни придружаваше братовата ми дъщеря Марийка. Към септември Георги започна да стои прав и проходи, а през октомври ходеше и по двора и много обичаше да отива след малкото теленце, което хазайте пущаха да се разхожда. Баба Желювица се чудеше как това 10-месечно дете може да ходи вече.

Първите ни тревоги за Георги – болен

В началото на пролетта през 1896 г. Георги заболя. Повръщаше всякоя храна. Чак когато го донесе майка му в Стара Загора през март, г-р Георгиев е констатира, че детето страда от разширение на стомаха. Прислужницата ни Марийка, за да замири детето, което не дочаква майката да се върне от училище и го нагоди, макар вече да бе почнало да яде твърда храна, му дъвчела и давала, просто го тъпкала с храна (хляб) и ден по ден, докато се разшири стома-

хът на детето и заболя. Премина тревогата, оправи се детето благодарение на д-р Георгиев, но остана с разширен стомах, та и после обичаше да яде повече. Не подбираше твърде храната, само повече да бъде.

Радостта на целия му майчин род

През лятната ваканция 1895 г. прекарахме в Стара Загора и тук всички майчини сродници на детето, особено няколко момичета (дели), толкова обичаха да милуват детето, че им се виждаше много красиво, та го даваше майка му подрег, и радостта на всички да имат за малко време бебето в ръце беше безгранична. Да задоволят радостта си, целуваха го по гунето.

В София

През есента на 1896 г. се откри курс за акушерки в София, сестрата на жена ми постъпи в този курс, с нея отиде и майка ѝ. Аз реших да напусна училището поради партизанските гонения и премествания всяка година, затова отидох в София — да дия работа, и заведох с мене и Георги при баба му и леля му. Работа намерих и не след много заведох и майка му в София. Работата ми бе из провинцията и когато се завръщах, ми разказваха необикновени работи за Георги, че вършел: наблюдавал птиците и насекомите, а обичал да слуша приказки и да ги разказва, и така нещо предавал виденото и чуто, та на всички прабело впечатление, макар и още дъвегодишен.

Важен, безстрашен

490

Гео Минаев. Том V

През август 1897 г. се завърнахме в Стара Загора и по случай годишнината на Бориса (второто ни бебе) го фотографирахме седнал на стол и Георги до стола прав. Какво впечатление трябва да е направило на Георги тази работа на фотографа, че той е взел такава поза, че всички, които досега виждат този портрет, констатирали една голяма важност, че си е придал Георги при стойката и изразил на лицето си. Отпосле дълго разправяше за фотографа и работата му. През зимата, като виждахме, че Георги в много случаи проявява смелост и безстрашие, една вечер го изпратихме от стаята, в която вечеряхме, да отиде в хизбата, надалеч до 12–15 метра от нас, и да донесе праз. Без да възрази, без да се смути, че е тъмно или далече от нас, Георги отиде и се завърна, изпълнил поръчката.

Проявяване на дарби

Когато бяхме през 1898 и 1899 г. в къщата на Пенчо Филипов, Георги чертаеше по пръстта в градината или с молив по стените разни животни, но когато се пренесохме в собствената си къща, то на пролетта 1900 г. вече трябваше да наказваме Георги, че беше нашарил стените с неговите кончета, кучета и др. Сега обаче видимо се спирахме пред неговата работа с учудване, че рисунките му бяха толкова сполучливо направени, та много от тях оставихме незаличени по стените. И като нямаше молив, той си служеше с възлени от огнището, затова му донесох молив и книга, за да задоволи своя творчески нагон. Книгата не достигаше, кончетата ставаха цели приказки, предадени в рисунки. През септември 1900

2. Георги на 5 години и 9 месеца постъпи в I отделение в училището при пипиниерата и беше във всяко отношение пръв ученик. Рисуването продължаваше да го занимава много. Сега виждаше рисунки на други и ги възпроизвеждаше. Цели купища от негови рисунки. Във в. „Вечерна поща“, който получавах за разпродажба, той виждаше първите работи на Ал. Божинов и всички ги е възпроизвел най-точно. Но когато идваше на дюкяна, отделяше се на една страна и си рисуваше. Всички посетители го научиха, че знае да рисува. Арменецът гостилничар Сирогеш го накара да му прерисува войводата Антраник в голям формат и Георги така сполучливо му приготви портрета, че Сирогеш го постави в гостилницата, а когато я напусна, казваше, че скрил тази рисунка в сандъка си за спомен.

5.III.1929 г. Събитията от Руско-японската война, илюстрирани във вестници и картини тогава, му дадоха нов материал при обилния, който си създаваше от видено-чудо или от фантазията след боевете при Мукден – шурмуването на Порт Артур и погромът на руската флота в японските води бяха нарисувани в много видове и големини, от които го скоро се намираха. Отделенията от първоначалното училище и класовете от прогимназията минаваше с отличие и в рисуването ставаше все по-сръчен и по-голям майстор. А втори клас на една вечеринка излезе в концертното рисуване заедно с Никола Кожухаров, тогава от III клас. В излизащото детско вестниче „Славейче“ даваше някои рисунки в отдела „Как се рисува“.

Бях му купил магически фенер с 12 стъкла от по 5 картинки и с този фенер отрано той бе героят в махалата. По празници и през свободно време събираше децата от махалата и им представяше картините от магическия фенер. А по-после, като порасна, уреждаше забавления, декламации и др. подобни по негов репертоар и с магическия фенер заедно. Чудо на радост бяха него-

вите забавления за всички деца от махалата.

Две сериозни болести прекара през детската си възраст. През лятото на 1901 г. боледува от скарлатина и на есента 1905 г. от остър ревматизъм. Предполагаме, че този ревматизъм му е от постоянно обляжняващите крака още в първо отделение, когато му бях направил лачени чизми, а той за геройство газел в реката, която течеше покрай училището, и се завръщаше много пъти с мокри крака.

На художествената изложба в София

През лятото 1907 г. се откриваше художествената изложба. Георги, свършил III кл. вече, помислих, че ще е добре да го заведа в София през лятото да види по-големите градове и да посети художествената изложба. Беше през август. На път за София се отбихме в Пловдив. Големите здания и магазини видимо правеха впечатление на Георги и толкова се захласваше, че сякаш се преумори, и когато на другия ден отидохме в София, той вече не беше разположен да се захласва в сградите или магазините, а искаше час по-скоро да отидем в изложбата. И той наистина остана изненадан от виденото в изложбата, но при второ и трето посещение нему вече не правеше впечатление, а казваше, че картините са големи по размерите си, рисувани са с маслени или водни бои, но не му се много харесват, а над някои правеше и критика неодобрителна, а пред други се спираше, като му харесваха. На кои художници обаче картините харесваше и на кои не, не ми е било на ума да забележа. Престояхме три дни в София, разведох го да види и други забележителности и вече не искаше да ходи повече, беше му безразлично всяко нещо, което виждаше, след като бе видял толкова по-големи сгради и неща.

Постъпил в Старозагорската реална гимназия, тук той се събра с Насю (Ам. Ам. Илиев), другар от детинството му, когато до училищната възраст двамата за една година бяха под грижите на Стефан Момчилов – редактор на сп. „Надежда“, инициатор и един от основателите на сиропиталището „Добрният самарянин“, завърнал се тогава наскоро от Америка и по-после бе евангелски пастир в Лъгжене и др. Той ги развеждаше, говореше с тях, възпитаваше ги. В IV и V клас вече у Георги почна да отслабва интересът към рисуването и сега започна сам и заедно с Нася да пишат и превеждат стихове. Имаха няколко сбирки със свои и преводни стихотворения. Започнали с руски език, те превеждаха стихове от Пушкин, Насон, Фет и др. Въпреки многото му училищна работа, аз го задължавах да дохожда на дюкяна и да ми помага. Той винаги си носеше книга за четене и при най-малкото свободно време четеше. Аз не съм дори разбрал кога е смогвал да прочете на руски всички руски писатели, а българските той още от прогимназията ги знаеше. Особено поетите наизуст ги владееше до един. Ботев, Вазов, Слабейков стария – новия, дори и новите поети, с които аз не бях запознат, като Яворов, Бояджиев и др., той ги знаеше всички. Така, завършил с отличие гимназия, той излезе от нея и с начетеност по литература. Като се запозна с френски език от гимназията, той вече четеше френски поети. А книги си намираще от училищната, от градската и от Атанасиелевата библиотека. В това отношение Насю му доставяше книги, каквито имаше в библиотеката на баща му – Ам. Т. Илиев, директор на гимназията, и пр.

В Софийския университет

Завършил гимназията през 1910/11 г., на есента през 1911 г. той постъпи в Софийския университет по литература. В София той е вече за трети път. Тук прекара една учебна година с баба си Гена и със сестра си Евгения, която се явяваше в IV клас на гимназията. Всичко преподавано в университета той записваше. Но видя се, че повечето му работа е била да чете. Тук вече е имал по-голям избор на книги. Подирил е и писателски среди, с които се е запознал. Първата печатна негова работа в началото на 1912 г. е издадена от к-во „Знание“ – грама в стихове „Дон Жуан“ от Лермонтов.⁴ През лятото Георги Бакалов ми казваше, че издал този му труд, защото го намира, че е една свършена и майсторска работа, и ме зарадва, че у момчето ми има голяма надежда. През тази година и в. „Зорница“ печата в подлистник „В дни на сина човечески“, преведена от Георги, доста голяма статия от руското сп. „Радостная весть“. Заедно с лекциите по литература той през тази година усилено се е приготвявал да заучи немски език, като сам се е занимавал без учител.

В Лайпциг

На есента през 1912 г. Георги поиска да го изпратим в Лайпциг, където да следва пак по литература, университетът на който град се слави по литература. Ние не искаме да го пуснем да отиде в странство, защото е още малък, но виждахме в него една зрелост, едно възмъжаване ранно, развитие също много ранно и при държанието му и самоувереността му ние отстъпвахме. Майка му обаче настояваше да следва в странство, но не по литература, а медицина. Ге-

орги настояваше за литература. Аз бях чел, че да учи всеки младеж онова, към което има влечение, и така се присъединих с него. Ако мъжът трябва един път поне да послуша жена си, то този един път е било, когато аз трябваше да послушам майка му. Мислим, че страданията и преждевременната му смърт по-после не биха го постигнали, ако бе следвал медицина. Медицината щеше да го запази през време на войната подалече от фронта, тя щеше да ангажира големите му дарби и сили, с които литературата не можеше да стори това, защото той природно е бил готов за литература и силите си прочее трябваше сега да изживява в преждевременно (ранно) творчество. Така че, като му приготвихме необходимите грехи и средства, изпратихме го с двама-трима неговии другари за Лайпциг в началото на септември 1912 г. Казваше ни после, че когато другарите му прибъгвали до посредството на адвокати при университета, за да им изготвят книжата и ги представят за приемането им в университета, той сам си свършил всичко и сам се записал чрез познанията си по немски език, които е имал от неговото самозанимание по немски.

Скоро България със съюзниците си откриха Балканската война против Турция. В Германия не допусkali, че България и съюзниците ѝ ще бъдат победители, затова литографията на Кюн (...) в Нојрупин е пуснала маса картини за народа, в които турците са победили, разрушават моста при Марица при Т. Сеймен, превземат Пловдив и др. преждевременни зальгалки, пуснати в самото начало на войната, за да смутят едни, а други да окуражат. Скоро българските победи при Мустафа паша и Селиюлу се разнесоха из Европа. Георги ми изпрати няколко от въпросните картини на Кюн и ме пита да влезе в разбиране с Кюн и да приготви по неговии рисунки картини за народа с българска победа. Аз се съгласих и той с писмо, а по-после и лично отишъл при Кюн

в Нойрупин и вече към 20 октомври имахме пусната в продажба рисуваната от Георги първа картина „Разгромът на Турция“, скоро след нея втора, също рисувана от него — „Боят при Лозенграг“, трета, също — „Генерал Радко Димитриев“, а по-после и през 1913 г. в началото — „Обсадата на Одрин“, „Боят при Булаир“, „Падаването на Одрин“ и табло с българските генерали от щаба на армията, главнокомандващи и началници на армии. Последните четири картини са рисувани от художниците на литографията по идея и скица на Георги. И с тази немалка работа той успешно се е справил без никакви посредници. Разбира се, че не е оставил и работата си в университета, а първата година, както и в София, той имаше записани всички слушани лекции от него.

При това той се е приготвявал сам по латински език, за да сръжи изпит по класическа гимназия. Кагато се има предвид, че сега и напредвайки в усвояване на немски език, той е и много прочитал, за да може на следната година да излезе с бележките му в сп. „Листонаг“ — „Литературни писма от Германия“, то ще си представим какъв колосален труд е развил през първата още година като студент в Лайпциг. Научен на скромен живот при нас и жаген да погълне цялата немска литература, той е знаел само труда и за всичките си нужди се е справял само със 100-те лева месечно (5 наполеона злато), когото му изпращахме. Дори от тези пари по малко е отделял и си купувал книги, за да донесе след три години там сандъци с книги за няколко хиляди лева, както е купувал някои на вехто за по-евтино, разбира се. Дори той е заемал другарите си старозагорци с пари, славата на някои от които почна да се чува, че са пропаднали и изгубили в разпуснат живот в големия град, и близките им се чудеха как Георги прекарвал с 5 наполеона месечно, а техните синове харчили по 7, 8 и 10 наполеона и не им стигали, а Георги ги и заемал.

През лятото на 1913 г. Георги се завърна в Бъл-

гария да види къде сме и що сме след погрома, който сполетя България при Съюзнишката война.

Все същият, кротък и мирен, повече възмъжал сега, той най-много от всички ни изпитваше мъка от постигнатия ни погром. В началото на септември той издържа в София класически изпит с отличие и замина за Лайпциг. Ние вече не мислехме, че той не ще се справи успешно където и да отиде, щом е можал да се справи сам досега в такива и толкова работи.

През ноември 1913 г. в сп. „Листопаг“ се появи първата му статия „Литературни художествени писма от Германия“ и скоро той стана като редовен сътрудник на „Листопаг“ с преводни стихове от Демеля, Ницше и гр. и с „Литературните писма от Германия“, които достигаха до десет, обемащи по 3–4 страници в списанието, издавано в голям формат (40). Тази му работа само бе достатъчна, да го подирят по-големите и по-старите литературни сили и да завържат познанство и кореспонденция с него, признавайки го за литературна сила. Приятелството му с Т. Траянов, Людмил Стоянов, Яворов, Лилюев, Николай Райнов, Д. Бабеv и гр. започна сигур през 1914 г., когато в първата половина на тази година се появиха най-вече въпросните му статии.

В Лондон

През ваканцията 1914 г. не се завърна в България, а поиска да му прибавя 100 лева извънредни, за да отиде в Лондон и да използва ваканцията си там в усвояване на английски език, който изучавал също. Разрешихме му да отиде в Лондон и в деня, когато Германия обяви Всемирната война, той е бил на път. На три пъти в този ден са били обискирани и претърсвани пътниците, докато напуснат германската гра-

ница. Докато се установи в Лондон, бързите военни действия от страна на Германия скоро изпращат върволица бежанци от Белгия. Между тези бежанци е бил и поетът Емил Верхарн, с когото в Лондон Георги се е срещал няколко пъти и после е разменил няколко писма, които по-късно са печатани в алманах „Везни“, стр. 49–52. Тук, в Лондон, той е преживял един прелом в своя мироглед. Онова, което е видял тук, го е поразило. Дългата върволица от просяци на пристанищния булевард като продавачи на бои, връзки за обуца и др. п., също и чаргата от скитащи лумпени, които подгонвали ту тук, ту там от гарите на подземните железници и градините, са му повлияли да загуби своята блага, кротка и засмяна физиономия, а по-късно поради душевни терзания да се отпечата на лицето му една подозрително-скептична физиономия, каквато се вижда у него на портрета от цялото семейство, снемано 1915 г. през лятото.

Занимаването му в Лондон е било всекидневно в голямата лондонска библиотека, където за свободен достъп му е ходатайствало българското консулство.

Поради войната обаче положението му в Лондон ставаше затруднено, затова ходих в София и чрез Външното министерство му изпратих 500 лева. Той имаше в себе си една златна антична монета, която продал на лондонския музей за 320 лв. И така вече се снабдил със средства, за да може да се завърне в Германия.

В Хамбург – в карцера

В началото на ноември 1914 г. Георги отпътувал от Лондон за Холандия и оттам се отправил за Хамбург с цел да се срещне с немския поет Рихард Демел, без да знае, че той е на фронта като поручик и не ще го намери в Хамбург.

След като пристигнал и се установил в един хотел, излязъл да се обръсне и нахрани и през това време полицията му разровила багажа, като намерила английски книги и вестници, между които един с карикатура на германския кайзер Вилхелм. Повече доказателства полицията не дарила, тя виждаше вече „шпионина“ и го чакала. Щом Георги се завърнал в хотела, и полицията го отвела в затвора карцер, една тъмна влажна стаичка от каменен зид, в която не можело да се изправи прав човек. Имало само едно легло от камък. При едно гише, от което в 24 часа веднъж се подавало само хляб. От това легло, под което течала мръсна вода като река, можело само да се подигне човек, за да вземе хляба от гишето. Осветление никакво. Никой за нищо не го попитал и на виковете и протестите му никой не отговарял. Така прекарал шест дни, когато му съобщили, че на осмия ден ще трябва да застане пред военен съд. Тогава той се развикал и поискал да се яви прокурорът, за да му разреши да телеграфира до българското консулство в Берлин. Сега прокурорът се явил и му разрешил да телеграфира. Какво е телеграфирал, но отговор последвал моментално от българския консул Д. Ризов и веднага го пуснали из затвора карцер да замине за Лайпциг. И това шестдневна преживяване в ужасния карцер, видя се, много допринесло към виденото в Лондон, за да изменят така чертите на лицето му и в душата му да залегне едно мрачно настроение.

В България и обратно в Лайпциг на изпит

Какво друго е преживял Георги, не ни разправя, но когато се завърна в първите месеци на 1915 г., ни разправяше, че имал някакви видения, особено му се явявал Наско, другарят му от детинство, който се

за беше в Петербург, и че го преследвал предизвикателно. Имал и други някакви видения. Сега той донесе и един мой лик, рисуван с цветни маслени бои на картон в по-голям формат при един пейзаж от зеленина и къщи. Попитах го защо не е останал до края на годината и да си гържи изпитите, а той ми каза, че не вярва в наука суха и в професори, които са зазубрили само някакви знания, без да могат да дадат нещо от себе си, че той не мисли да става учител в гимназията или професор в университет, че се счита от призваните с дарби поет, за да твори, и че като него не гържат на университетския диплом и докторат.

При все това работеше върху дисертацията си и се готвеше да замине за изпитите си в края на учебната година.

През това време заедно с приготовленията си той започна печатането на „Лирични хвърчащи листове“, от които издаде пет номера – Стефан Маларме, Рихард Демел, Пол Верлен, Емил Верхарн и Фридрих Ницше – с преведени от него стихове от посочените автори поети и с литературни черти за поетите от него. Брошурите бяха посветени на българските млади поети: Н. Лилюев, Т. Траянов, Л. Стоянов, Д. Дебелянов, Николай Райнов.

В началото на юли 1915 г. той замина за Лайпциг, за да гържи изпитите си. Телеграфира ми, че представил и била приета дисертацията му, а тя бе върху поезията и въобще поетичното творчество на Рихард Демеля и бе написана цялата в стихове на немски, каквато дисертация, написана в стихове, не е била представяна дотогава от никого. Издържал и другите си устни изпити с изключение на двамата професори, които били на фронта и които потърсил ту тук, ту там и като не ги намерил, се завърна през август, за да отиде през октомври. Обаче войната се

затягаше. Съобщенията ставаха все по-трудни, а и България се определи през септември и влезе в Общоевропейската война. На 1 октомври ме реквизираха за чиновник-магазинер на резервния интендантски магазин тук и поради общата подплаха от разбушувалата се война аз гледах само да сме живи. Така Георги не отиде през октомври да изгържи и останалите изпити, а остана в книжарницата вместо мене.

*Ръководството за изучаване на немски език
без учителя от д-р Г. Касиев*

В джюкяна през деня, когато е бил Георги свободен, и ноще у дома той се занимаваше с писане, а сега приготви горното ръководство за немски език, изучаването на който език сега така много се чувстваше и тука, и на фронта, и защото като съюзници с Германия имахме винаги срещи с немски войници. Той отиде в София, за да предаде за печатане това ръководство, коригира, изпечата и подвърза, въобще приготви за продан.

Актьор

Работата в резервния магазин ме погълна и аз за своята си работа, за дома и за децата не можех повече да се грижа. Отидвах на работа по тъмно и се връщах посред нощ. Покрай работата в книжарницата Георги заедно с Никола Икономов и др. съставили трупа за даване представление, като приходите са за сираците от войната. А главната им цел е била да се школуват актьори под ръководството и режисьорството на Георги, за какъвто го избрали и приели съ-

частниците в трупата, защото пиесите, които се даваха, бяха повечето класически, като „Егип цар“ и др., които слабо се разбираха от тукашната публика, но участващите намираха, че само в такива пиеси те могат да се усъвършенстват в сценичното изкуство. Отидох и аз една вечер на представлението им. Даваше се „Лудетина“. Играещият в ролята на генерала видимо с играта си завладяваше всички, защото държанието му, говорът и движенията, и всичко у него бе така просто и естествено. Всички се питаха кой е този актьор, откъде е дошъл. И на другия ден узнах, че този актьор бил Георги. Просто не можех да повярвам най-вече, че той е пъргав, а на сцената тежък, бабен като стар генерал и гласът му така променен, и говорът му така различен, за да даде говор на генерал, че аз не повярвах, ако майка му не ми казваше и уверяваше, че наистина Георги е бил този актьор.

В школата за запасни офицери

В началото на март 1916 г. Георги бе повикан да отбие военната си повинност. Той искаше да остане като редник, ако го оставеха, но аз, като имах предвид, че във войната офицерът е по-запазен, настоях да не иска да остане като войник, ако го определят за Школата за запасни подпоручици. И така той биде изпратен в тази школа в Княжево при София. Сега през шестте месеца на курса в тази школа той в младежката си възраст е имал случай да се събира с младежи от разни положения и с разни настроения и да не има възможност да се занимава с четене и писане. Не съм го разбрал добре, когато искаше да остане редник, че той ненавиждал военщината, и тук следователно е бил лош войник и поради особеното му държание при завършване на курса не е бил произведен в

първия офицерски чин — подпоручик, а е оставен само старши погофицер.

На бойния фронт

Георги е бил определен да пристъпи и довърши военната си служба в 34 троянски полк.

В средата на септември 1916 г., след като прекара при нас 3—4 дни, един ден при проливен дъжд изпратихме Георги и всички негови другари от школата, отиващи при частите си за фронта. Троянският полк беше при Дойран. С първото си писмо ни съобщаваше, че е прекарал в землянки, натъпкани за предпазване от неприятелските гранати, които се пукали над тях, и поради дъжда и кишата, и че в землянката е било ужасно, като прокапвало и на врата му. Така прекара до края на декември.

На Дойранския фронт неприятелят е бил от англичани и малко италианци. Познаващ английски език, той се е занимавал сега с италианския език и на фронта го е научил също. Въобще езици да учи за него е било много лека работа. Покрай немски, френски и английски той се ползваше от италиански, испански, полски, чешки, руски, сръбски, шведски и почти всички европейски езици. Заради тези му познания на езици и най-вече на немски и английски в началото на 1917 г. той е бил назначен началник на една команда от 26 души немски войници, завеждащи слуховия апарат пред Дойранския фронт.

Слуховият апарат

Нашият фронт при Дойран е бил по височините, а тази команда със слуховия апарат се настанила в една къща на изпразнения гр. Дойран от жителите си, край самото езеро. С този апарат, приемните жи-

ци, които са били спуснати в езерото, се слушали всички разпоредби и команди на неприятеля, давани лично по телефона. Същият апарат е приемал и съобщенията по безжичния телеграф или телефон. Така те първи са заловили радиотелеграмата на неприятеля от Букурещ за солунския фронт, с която известявали напускането на Букурещ и завземането му от съюзните немски и български войски. Войниците, които завеждали апарата, били упражнени да слушат, да следят и да предават само оня разговор или команда, които са били интересни за отбраната, от много групи, които за неопитния слушател били цяла вавилония от шумове и глъч. Опитните немски войници могли да схващат думите на непонятния за тях език и да ги предават веднага чрез говор. Георги е слушал така предаващите му разговори на английски от насрещния неприятел и от разговор или команда, които са били интересни, давал заповед на служещите да му предават само интересното. Така той проследявал целия интересен разговор, заповед или команда на неприятеля и веднага по телефона го предавал на немския и българския щаб, които били зад нашия фронт, за да се разпореждат по-нататък, ако е нужно. По този начин нашите са вземали своевременно нужните мерки за отбиване на готвещото се от неприятеля нападение, като са съсредоточавали сили там, където неприятелят се е разпоредил да стане нападение. Също тъй по този начин са могли да се спасят от преследване бегълци, наши пленници у неприятеля, и много групи навреме вземали мерки от страна на нашия фронт.

В гр. Дойран

Георги е прекарал добре, защото неприятелят не подозирал и не обстрелвал града. Дори той е отивал в черквата и читалището да се рови в любимите му книги. Тук прочитал на славянски черковните служебници Минеи и груги и се е опознал с черковния рег и черковните песни и четива, което му после послужило, за да преработи съчинената още през 1914 г. в Лайпциг „Панихида за поета П. К. Яворов“. Навремето смъртта на Яворов го така поразил, че още тогава е написал поемата си по случая, озаглавена „Панихида за Яворов“, но после я допълня на заглавието ѝ: канон, антифон, икос и гр., които тук в Дойран се бе запознал и с черковния рег на службата, и с песните, тяхното значение и наименование. Оттук е взел един ръкописен требник от 1782 г. и го е съхранявал повече от собствения си живот. Този требник е изнесен из кръв и огън и досега стои в библиотеката му на първо място.

Бягане от Дойран

Най-после през март неприятелят узнал за настанената команда със слуховия апарат в Дойран и само то ѝ местонахождение и един ден започнал обстрелването ѝ. Повече да се стои е било невъзможно и трябвало да се бяга. В това бягане Георги за лекота е хвърлил раницата с необходимите му грехи, бръснач и гр., а само требника и Библията, която му бях дал след свършване на гимназията с посвещение, е изнесъл и опазил със себе си. Шрапнели се пръскали около бегълците, но те благополучно изнесли слуховия апарат и се затулили зад едни върхове — спасили се. Наблизо имало мочурливо място и те турили жиците на

апарата в калта и учудени останали, че апаратът работел също както когато жиците били във водите на Дойранското езеро, и започнали пак работата си. Направили си землянки при Студената скала, в скрита местност между два върха.

Раняването му до смърт

В края на март и началото на април 1917 г. англичаните много засилили нападението на Дойранския фронт. Ден не се минаваше без големи боеве. Сега работата на командата със слуховия апарат е била много голяма. Сполучливите отбивания на неприятелските нападения се дължат на заловените от слуховия апарат разпоредби.

Но все пак англичаните не преставали да нападат нашия фронт при Дойран всекидневно. Дори боевете се засилват стихийно през втората половина на април. Георги молил за отпуск по-рано, такава сега му била разрешена, но полковият командир го задържал, докато преминат силните боеве. Обаче и сега неприятелят узнал навярно от пленени местонахождението на слуховия апарат и рано още в зори на 29 април 1917 г. англичаните насочили цялата си артилерия от гаубици, фугаси, шрапнели и всевъзможен огън на самото местонахождение на командата със слуховия апарат. Всичката команда е била още в сън. Огънят на неприятеля е бил смъртоносен. Всичко било превърнато на развалини в половин час време. Всичката команда на място е била избита. Огънят продължил до обяд и никой не можел да се притече на помощ. След прекратяване на неприятелския огън санитарите намерили Георги и само един немски войник в безнадеждно положение, но единствените, които давали признаци на живот. Георги бил ранен тежко: една част от черепа му над дясното око и самото му дясно око

били избити. Малко рани по лицето и с такива и поголеми по цялото тяло. Но най-голямата рана била тази в главата и окото. Така изнесен в една немска полска болница и в пълно безсъзнание останал до 6 май (цяла седмица). От Георги нямахме отдавна писмо и едно ужасно предчувствие ни налегна, та запитах в дивизионното тук управление да разузнаят живо-здрavo ли е. На гругия ген ме повикаха и ми съобщиха, че Георги бил убит на 29.IV. Как понесох това съобщение, не зная. До вечерта не отидох в магазина и у дома вечерта нищо не казах на майка му. На гругия ген по обяд пак ме повикаха в дивизията и сега ми съобщиха, че Георги бил жив, тежко ранен в една немска болница. Първото ми запитване е било в същия ген на раняването му, когато още с положителност не знаели за участието му, но го записали за убит и на гругия ген, като научили положението, съобщили това в дивизията. Сега трябваше да кажа на майка му, че Георги е ранен малко и пр. Този ден също не отидох на работа и останах у дома да оплакваме новата участ на Георги. Все още обаче не знаехме къде и доколко е ранен. Писах на нашия г-р Градецки, който беше също наблизко татък на фронта към Беласица, да подири и намери Георги.

На 6 май Георги, като дошъл в съзнание, и първата му работа била да напише писмо на майка си. Писмото си захващаше така: „Днес е Гергьовден и трябваше да съм си у дома, понеже имам разрешен отпуск, но командирът ме задържа, а през това време ме сполетя, слабо закачен от английските мръсотии, с няколко драскотини по лицето, та прекарвам в болница и пр.“ Получихме писмото по-късно и от г-р Градецки, който бил при Георги. И той не казва точно какво е положението: доколко е раняването на Георги. Разменихме няколко писма и нищо не узнахме повече или по-подробно. През юли Георги е бил преместен от болница в болница, докато да пристигне в София. Тук го е лекувал германският професор Голдехмер, кой-

то е бил над цялото лечебно дело на балканския фронт. Той казал на Георги, че благодарение на вещицата на лекаря, който пръв го е приел и лекувал, той е направил всичко, което е можело да се направи за него и неговото положение. Д-р Градецки и Георги писали на Димитра Атанасов да ни подготви, особено майка му, с тежкото положение от раната на Георги и да не се изненадаме, когато го видим, тъй като той се завърна през август. Няма защо да разправам как⁵...

.....
 назначението му излезе указ за назначение на руския бежанец Дубан Торцов, който не е бил никакъв режисьор дотогава, но властващите искаха да се помогне на руските бежанци от царска Русия, които бяха нападнали страната в голямо количество и все с претенции. Това озлоби много Георги и вече помня, че критиката му към всичко, що не одобряваше, ставаше все по-остра. За примирение нито дума, той не търпеше никакви посредствености.

Усилена работа

Аз не можех с книгоиздателство „Везни“ да насочна да отговоря на плодовитостта на приготвените за печат книги, защото няхах широк устроен пазар, поради това не можех и да отговарям за плащане на хонорари за непласирани книги, а Георги на първо време очакваше само от хонорар своята издръжка. Но вече семеен, имаше и дете и не приемаше да поиска инвалидна пенсия. Тогава той се зае усилено да работи, като превеждаше книги за други издателства. Той пишеше всякога и всякъде, където можеше да намери безшумно място. Еднъж го заварих на една маса в един ъгъл на кафене „Алказар“ след обяд, когато нямаше посетители, че пишеше. Той пишеше бър-

же и усилено. У дома си поради децата денем не можеше да работи, но затова той цяла нощ работеше. Неговото усилено работене беше нещо особено, трудът му необикновен. Така се мъчеше да насмогне на разностите си, понеже аз много слабо можех да го подпомагам. Никакви увещания да се пази, че утре ще спре да гледа с единственото му око, не го възпираха. Освен своята работа идвали са мнозина да преглежда работата им в преводно и стилно отношение и въобще напоследък той беше станал популярен като неуморим работник, като добър преводач и като най-добрия познавач на българския език, неговите изрази и тънкости. Колкото и да имаше работа, но понеже тази му работа се плащаше слабо и не навреме, той се принуди да поиска инвалидна пенсия, и то пак поради срам и самонадеяността си той не поиска пенсия на чина си поручик от ротата, а за подпоручик, какъвто е бил през време на войната. Или пък поради туй, че не хранеше симпатии към военщината, не искаше да се казва, че е някакъв поручик. Пенсията му слабо го улесняваше, а разходите му поради скъпотията ставаша все по-големи и той се съсипваше да работи. Точен на дадената си гума да свърши известна работа го рекомандуваше на всички и всички му поверяваха работа. Дори и Цанко Бакалов – министър от земеделския кабинет, – когото е критикувал, му е поверил да му преведе сбирка пак в стихове от български на френски, която работа е свършил отлично.

Сп. „Паметък“

След 9 юни 1923 г. и след септември 1923 г. в страната безогледно се нанасяше удар след удар на пролетарските борци и се подпомагаше и закриляше капитализмът, съживяваше се чорбаджийството. Геор-

зи като начетен и просветен не можеше да не вижда всичко това, да не чувства своето положение на черен работник и да не се заеме с работата си „на страната на народа“, както казваше. И той започна през пролетта на 1924 г. заедно с А. Страшимиров, Хр. Ясенов и др., под негово главно редактиране, да списва и издава сп. „Пламяк“, в което пишеше статии за вечното стремление на бедните да получат облекчение, за трудещите се да получат отмора, за обременените да получат облекчение и пр., с една реч списание с ляво направление, и то сега, когато никои не искаше да се яви в помощ на пагналите и притеснените работници след несполучливия им опит да въстанат през септември 1923 г. Нещо повече — всеки отбягваше да има общо с работничеството или с идеалите му, никои не желаше да приеме поздрав на улицата от работник, камо ли да му се притече на помощ с утешителна дума или с „чаша вода“. Още повече след създаването на Закона за защита на държавата, с който организираното работничество се туряше на преследване и вън от законите на страната. И когато всички поети, писатели и пр. отидоха на страната на властващите, за да получат раздаваните щедро сега синекури и други облаги, Георги отиде по пътя на страданието, „на страната на народа“. Наистина той беше справедлив, милозлив и вярваше в доброто и очакваше блажения земен строй, ако и да не беше от организираните работници, ако и да не беше комунист, дори беше противник на тия, които квалифицираха поезията на „буржоазна“ и „пролетарска поезия“. В сп. „Пламяк“ той защитаваше правдата на работничеството, на пролетариата и в стихове, но тази поезия само я ценеше като правда, без да допуска да се нарича тя пролетарска. Според него поезията е една и главно тя трябва да е не тенденциозна, а справедлива, но не вреди да е добра пое-

зия в такъв случай с мотив буржоазен или пролетарски. Според него тенденциозната поезия не е поезия.

В кн. 7–8 на „Пламък“ Георги печата поемата „Септември“, която предизвиква критики и противниците го посочваха на властта като бунтар. Мнозина вече бяха осъдени по Закона за защита на държавата за статии и др. т. и сега прокурорът заведе дело против Георги за поемата „Септември“ и срещу гаранцията от 5000 лева го пуснаха на свобода.

Из ден в ден властващите ставаха по-нахални в преследване на комунисти и всички, които се покажеха противници на властниците или с критики и неодобрения. Мнозина, които биваха залавяни и отвеждани в участъците, изчезваха оттам безследно (убиваха ги) или ги просто убиваха, като ги отвеждаше полицията от едно място на друго под предлог, че са се опитвали да бягат. А мнозина други паднаха убити посред бял ден на улицата в София и другаде, и убийците незаловени.

В началото на 1925 г. в XI кн. на „Пламък“ Георги отправя *О т в о р е н о п и с м о* до *Б о р и с В а з о в* като председател на комитета и универсален наследник на брат си, поета Иван Вазов, в което писмо го упреква, че е допуснал да се прокара ЗЗ на държавата, по който и него са подвели за поемата му „Септември“, и че според този закон би трябвало да бъде унищожена цялата поезия на брат му Иван Вазов, ценното от която е именно стихотворения от характер, попадащ под ЗЗД, и че той като универсален наследник на брата си зле го разбира и представява. А пред познати поети, артисти и др. при среща или в събрания той е говорил без страх и укоризнено за всичко, което става и се върши от властта спрямо беззащитни хора.

След аmentата в „Св. Неделя“ от екзалтирани провокатори настана особено в София ужасно поло-

жение за организираното работничество, за комунистите: просто бяха предадени на поголовно изстребление. Затворите препълнени, училищата и гр. места също, а всяка нощ се отвеждали деятелни хора на закование или затриване. Хората със страх едва са чушнели, а Георги, казват, без страх е говорил наляво и ясно неodobрително, че не може нощем да работи от писъците на жертвите и шума на колите и автомобилите, с които са отнасяли нещастните хора на закование. Той просто е бил възбуден от незаконните репресалии на властта, от такава своего рода вътрешна война, в която пасивната страна избиват и властта за оправдание свое казва, че възбуденият народ, сродниците на пострадалите в „Св. Неделя“, неотговорни фактори вършили всичко това.

И Георги убит

В Стара Загора нямаше такива и толкова безобразия и за това, що е ставало в София, не знаехме, защото вестниците нищо не пишеха или съвсем слабо като опровержение на слухове неоснователни. Така че не взехме с време мерки да повикаме Георги тук, за да можем да предотвратим погубването му.

На 15 май 1925 г., когато е била поспряла хайката против комунистите, земеделците и против всякоя заподозрян, наклеветен или личен неприязнен някому от силните (а такива неприятели и неприязнени е имало и либерали, и демократи, и безпартийни, особено идеалисти толстоисти, вегетарианци, младежи, поети, писатели и др.), всички станали жертва на мъст на развилнелите се властници и техните креатури — на 14 май е било насрочено делото на Георги по ЗЗД за поемата „Септември“. Види се, че тая работа е била нагласена, та в този ден целият печат

гръмна с цинично осъждане и критика на тази поема като бунтовническа и заплашваха съда, ако не го накаже. И въпреки защитата му пред съда, че произведението, за което го съдят, е чисто поетична творба, че за такива, дори и за по-явни позиви другарите не предават авторите на съд, съдът е осъдил Георги на 1 година затвор и 20 000 лв. глоба.

На утринта обаче на 15 май един агент от Обществената безопасност го взел от дома му и го отвел и оттам вече се изгубва. А защо са го оставили тъща му, жена му и децата му сам да бъде отведен от агента и никой не е отишъл с него да видят и знаят къде го отвеждат? – Не зная. Надвечер същия ден жена му уж го видяла на един прозорец на работническото здание, където бил затворен и където тя отишла да го подири, но времето било лошо и пр., а това е било в петък и чак на другия ден тя е телеграфирала на брат му Борис да отиде в София. На мене никой нищо не съобщава, нито на майка му. И Борис не е знаел за какво го викат, отива в София чак във вторник (18.V). Познатият му Вл. Начев, директор на Обществената безопасност, го залъзгвал няколко дни, че ще подири, че много арестувани имало, но той ще го намери, успокоявал го и пр. и гледал да го изпрати обратно в Стара Загора, и в събота (23.V) Борис се завръща с надежда, че Начев няма да остави да го не намери. Докато е бил в София, ходил със снахата при военния и гражданския прокурор, но никой нищо не знаел и не вземал никакви мерки да узнаят. И чак след завръщането си Борис ни съобщава за всичко, що се е случило с Георги, и защо е ходил в София. И се изплашихме, и не можехме да допуснем, че може да се случи с него нещо лошо като инвалид и като известен писател. Подагох на 24.V. дълга телеграма до министъра на войната ген. Вълков като познат ми, че в неговите ръце оставям съдбата на Георги. Повикал

съм вълка да пази овцата. Какво да се предприеме? Окр. управител тук Андриев уж съчувства ни и току вика по телефона Вл. Начев да му говори и да дири Георги и все не му се удава възможност да го намери или го намира и Начев го успокоява, че го дири и пр. залъгалки. Всички ни уверяват, че лошо с Георги не може да се случи. Особено Дим. Атанасов знае, че и гр. т. писатели били задържани, но в интерес на държавата ги укриват, обаче с тях няма да се случи нищо лошо. И ние като всички вярваме на лъжите, които са нам угодни. И все чакаме от Вл. Начев съобщение. Но трябваше да отидем в София и сега узнаваме за оня ад, който е преживявала София. Размислихме, че трябва да отиде майка му, и наредихме къде и при кого да отиде. Завърна се след една седмица, и нищо не разбрала, само слушала за ужасите, които са ставали в София. Страхът ни за Георги, че е погубен, ставаше от ден на ден все по-голям, но все още не ни се вярва, че е погубен. През юли снахата телеграфически ни вика с Бориса в София. Отидохме. Каза ни, че скоро излезли от затвора, казвали, че знаели Гео в коя стая бил затворен, разпитали се оказа, че го знаели до третия ден след задържането му. Борис се завърна, а аз останах с цел да се срещна с ген. Вълков. Той бе във Варна. Един приятел ми каза да не стоя повече в София, защото неминуемо в Обществената вече знаят за приспигането ми и че ще са пуснали агент в следите ми. И наистина, щом се завърнах, ми съобщиха, че идвал един агент и казал, че знаел где е Георги и пр. Този агент дойде наскоро и уверяваше, че Гео е жив и че се намира в Сливенския затвор. Да се уверим в това, ни отправяше до някой офицер, пребиваващ в Горна баня, той го бил отвел в Сливен и пр. По-късно разбрахме играта, която ми устройваха от Обществената: ако отидем в Горна баня, може татък да ни пребият — местата са удобни, а ако отидем в Сливен,

вече не ще се повърнем в София да ги безпокоим с въпросите си, защото аз не се предпазвах, като не знаех страха им, и говорех открито с всекиго, с когото се срещех. Решихме да се завърнем в Стара Загора и да обмислим как да подирим Георги в Сливен. Тук, в София, научихме от излезлите от затвора, че в стаята си Георги се държал много стегнато и предизвикателно за Обществената безопасност, като протестираше за измъчванията, които правели над затворените, понеже чувал писъците им. В София се срещнах с видинския митрополит Неофит и тукашния Павел и наредих да се срещнат с ген. Вълков и го попитат за участието на Георги.

В Стара Загора наредихме да отиде в Сливен майка му и въобще до кого да се отнесе и как да разпита за Георги. Завърна се след една седмица и разправя, че уж бил там – не бил там, а по-късно разбрахме, че всичко е лъжа. Сега дойдоха уж случайно познати на Георги: един архитект, който държал много на Георги за упътванията в изкуството художество и пр., и се представи, че пътува за Сливен от тяхната тайна организация, за да облекчат участието на Георги в Сливен и пр. Втори също познат артист все с уверение, че те знаят, че Гео е жив, и те не ще допуснат да загине и пр. А се разбира, че дори такива личности са в услуга на Обществената като шпиони. Нещо повече, когато снахата се завърна, ни писа, че Ушева⁷ (известна дама) ходела да я дири, за да ѝ каже, че научила за Гео, че е жив и че го пазили македонствашите. Такива пагения, такива безобразия за пари от близки (и Ушева, а и дъщеря ѝ е вземала от Гео уроци по театралното изкуство).

Обаче един ден през юли, когато Вл. Начев бе в Стара Загора, ми съобщи, че за Гео повече да не се надяваме, защото той узнал, че са го погубили „неотговорни фактори“. Где и как, не се казва. Как понесохме

това съобщение! Щях да припадна. Но като не сме видели, след разговори и разсъждения пак не допушахме да е погубен. Още повече че, види се, да ни държат в надежда, все ни идваха от разни приближени до Обществената източници, че Гео бил жив, но му отсекли дясната ръка, с която пишел, и пр. А тукашният митрополит, като се завърна, ми съобщи, че се е срещнал с ген. Вълков и той на въпросите му за Георги отговорил кратко: „Аз разпоредих за него.“ Лаконичен отговор. Какво е разпоредил? Лошо или добро? Нам се искаше да вярваме за последното. И един ден поисках да споделя оптимизма си за това известие с Вл. Начев, като го наблюдавах как ще реагира лицето му. Лице скала, нищо не помръдна. Отговори лаконически: „Дано аз да съм се излъгал.“

Подарох поред две молби до царя, до министър-председателя, до военния министър и до министъра на вътрешните работи и до министъра на правосъдието. Подарохме и обща молба до Народното събрание с копия до всички народни представители, също и до Ляпчев, щом състави кабинет в началото на 1926 г. като министър-председател, и министъра на вътрешните работи, но отникъде никакъв отговор. Само царят чрез канцеларията ми съобщи, че изпратил първата ми молба до министъра на вътр. работи.

Никой не чул, никой не видял, никой нищо не знае, а всички знаят, че Георги е погубен. Пред нас никой нищо не казва. Ние свикнахме с многото тревоги по него, заседна ни ужасна печал в сърцето, непрежалим го прежалихме, като не сме видели изчезването му, очаквахме го всеки ден да го видим.

Георги току-що започваше своето литературно дело, той остави много недовършено, а на нас тежко наследство – жалбите, на жена си още по-тежко – да отгледа две малолетни сирачета.

Разбрахме вече по-късно, че напусто сме се блъс-

кали да го търсим и дирим, времената не позволяват сега да се предприеме нищо. В това отношение снахата нищо не предприема. Но рано-късно ще трябва децата му да подирят убиеца на баща си. Кой е той? Кого да държим отговорен? Никой друг освен ген. Вълков, защото: 1. Той като военен министър имаше цялата власт в ръцете си, понеже след атентата в „Св. Неделя“ Народното събрание гласува военно положение в страната. Всичките арести, избивания и пр. са ги вършили военни кръвясали. 2. Той казал на старозагорския митрополит Павел: „Аз разпоредих за него (Гео).“ Дали и др. като Борис Вазов нямат пръст в подстрекаване да бъде убит Гео, това остава да се подири, когато ще се развържат много езици, защото сега са свързани и защото нищо не остава скрито под слънцето на тази земя.

Литературното наследство на Гео

Аз не съм се занимавал да съставя един списък на всичко, което е дело оригинално или преводно на Гео, защото сега не може да става дума за препечатване на нещо негово, сега духовете се дирижират от явната и тайната полиция на властта. Печатът в ръцете на властта е готов при първо подсказване да вдигне тревога, че се надига чрез творенията си един опасен за нацията такъв и онакъв и др. Не беше ли проф. Арнаудов, който през 1927 г. помести в сп. „Читалищен преглед“ една статия върху творчеството на Гео и на грузия ген вестниците, особено в. „Свободна реч“, го заклемяваха като изменник и че си е позволил да пише за един никакъв, и че ако си позволява така, може да отиде при любимия си Гео. Така недвусмислено го заплашваха. А. Страшимиров, който също писа в сп. „Ведрина“ малки работи, биде зап-

лашен и принуден да спре списанието си.

Да правя оценка на работата му, не ми е работа. Един ден ще има кой да му преценява работата по литературно и пр. гледища. Ще спомена само за първата му сбирка стихове под наслов „Жестокият пръстен“. Всичко в тази книга е символично. Цветната картина е войната и мирът на земята: черният тържествуващ демон с ножа е войната, а в краката на повалената жена е мирът. Първото стихотворение е биографията на Гео за всичко, което е способствало (особено раняването му) за пречистване на духа му, да се издигне творчески (поетът е пророк) и да каже за следващите стихотворения също като че бог говори. В тази стихосбирка има стихотворения, в които се говори за някакво минало на някакъв груг, минал живот, в който е бил, напр. в „Парсифал“ и др., а също, че го очаква едно грозящо бъдеще като в „Луната, старата змия“. Говори за едно прераждане, както в края на „Докато не обърнеш ти поглед“. Всички тези му стихове са станали загадка за мене, нито съм можал да ги отгатна сам, а той не е бил при мене от 1919 г. насетне, па и по-рано от 1912 г., за да беседваме върху смисъла на тези му стихове...

¹ Биографичните бележки на бащата Миаев Касабов за Гео Миаев се съхраняват в Къща музей „Гео Миаев“, Стара Загора. Написани са ръкописно на любимите нестандартни листове на Миаев Касабов с размери 39 на 11 см. Започнати са на 1 юли 1928 г. В текста липсват каквито и да са поправки, което подсказва, че е имало чернова - обикнат похват от Миаев Касабов да пише на чернови и после дъго и внимателно да редактира. За съжаление липсват страниците между 34-та и 43-та. Бележките се печатат по оригинала.

² От този израз също може да се заключи, че „биографичните бележки“ са писани през 1928 г.

³ Тук рождената дата е посочена неточно, тя е 15 януари 1895 г.

⁴ Георги Бакалов е издал „Каменният гост“ на Пушкин, превод в стихове от Гео Милев като №100 от „Нова библиотека“ на издателството си „Знание“.

⁵ Текстът от страница 34 до страница 43 липсва.

⁶ Вела Ушева-Караалийчева, актриса. Запознава се с Гео Милев през 1923 година и скоро става близка на семейството му. Често гостува на Мила и Гео с Христо Ясенов и Николай Хреков, с които също дружи. Изигнява ролята на Жената в пиесата „Маса-човек“ от Ернст Толер, постановка на Гео Милев в театър „Ренесанс“. Съмненията на Милчо Касабов за някаква нейна злонамерена роля при изчезването на Гео Милев са необосновани и по всяка вероятност са плод на родителската бояка и неясноти.

След десет години (от бащата на Гео Милев)

Събитията у нас през пролетта на 1925 г. показаха и подчертаха, че живеем още в мрак. Има мрак в душите, щом не зачитаме живота на другите. Мракът за душите е от невежеството.

Невежеството не е творческа сила, но е сила — сила за пакост. Невежеството не търпи творчеството и творците, защото то е мързел. Затова невежеството не търпи истината и истината само за невежеството е бодлива. Ето защо невежеството е злоба, която излива само лъги и отрова.

Затова: тежко на просветените между невежите, тежко на знаещия между простаците, тежко на даровития между бездарниците.

Тъкмо това видяхме през пролетта на 1925 г.

Животът е творчество, но в мрака за душите животът протича и се губи безследно в пакостните прояви на невежеството. Защото: невежеството си служи с конспирации и покушения; невежес-

След десет години
(от бащата на Гео Милев)

Събитията у нас през пролетта на 1925 г. показаха и подчертаха, че живеем още в мрак.

Има мрак в душите, щом не зачитаме живота на другите. Мракът за душите е от невежеството.

Невежеството не е творческа сила, но е сила — сила за пакост. Невежеството не търпи творчеството и творците, защото то е мързел. Затова невежеството е злоба и отрова.

твото отнема живота без следствие и съд; невежеството на власт взема набедения от злобата добър гражданин из обятията на майката, съпругата и децата и се подиграва с тяхното доверие към властта, като не им го повръща вече, а мърмори за „неотговорни фактори“ – патент и изобретение на българското невежество. Невежеството прибира и оземлява бежанци, които още не различават дясната си ръка от лявата, а синовете на родината – дар на вековете – дошли веднъж през хиляди години за гордост на племето, се погубват от „неотговорни фактори“.

Така през май 1925 г., когато природата в своя пълен разцвет твореше, невежеството прекрати един творчески живот и скри в незнаен гроб видимата обличка на издигнатия дух на непрежалимия ни ГЕО, верния син на България.

Ето защо в мрака и царството на невежеството цари несигурност, погром, съмнение и отчаяние.

Докога?

И когато преминаваме през долината на смъртта, не ще губим надеждата, че и у нас пак ще се съзнае, че са се минали отдавна времената на невежеството, които Творецът на красотата и хармонията презира, и че и у нас ще прозвучат мелодиите за благоговение пред всеки живот, и че всеки с радост ще служи на ближния си, за да отразява царството Божие, което е в него.

М. Касабов

Ето реkvиет за непрежаления син Милчо Касабов не показва никому преживе. Оригиналът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Публикувано е в „Баща и син“ от Георги Янев, Павлов, изд. „Макрос“, 2005 г.

Бележки на Мильо Касабов, водени на кориците на Библията и в тетрадки

В името на Отца и Сина и Светаго Духа Амин. Аз, Мильо Георгиев Касабов, родом от гр. Чирпан, написах тези бележки в Ст. Загора на 26 октомври 1906 г. Син съм на Георги Троюв и Пена Стоянова от с. Бурнусуз, Чирпанска околия, които са се преселили в гр. Чирпан преди рождението ми. Баща ми имаше брат, чичо Русен, който живееше в Бурнусуз до 1888 г. Майка ми има две сестри: леля Злата и леля Къна, леля Злата живееше до 1892 г. в Бурнусуз и има синове Рачо и Колю (храненик) и Пею Петрови Яламови, които живеят в с. Сълмешлии – Чирпанско. Имах голям брат Спаско, който почина на февруари 1883 г. От него днес живи деца има Пенка и Милка в Чирпан и Маришка в с. Караджалово – Борисовградско. Имах и сестра Гина, която почина 1884 г. От нея няма живи рожби. Имам сега жив брат Христо, който има само едно момиче Иванка.

Баща ми е ходил по Анадола (Мала Азия), занимавал се е с овчарство и търговия, а упражняваше касанска търговия. Майка ми е била телчарска гъщеря. Тя и сега е жива и е проста, от търговия и съобразителност не отбира. Баща ми почина през септември 1889 г.

Родил съм се през март 1868 г. Помня Баташкото клане през 1876 г. и Руско-турската война за освобождението на България. На втория ден на Коледа избягаха турците от Чирпан и до вечерта се завърнаха обирниците от тях, които цяла нощ чупеха мази и дюгени и обираха стоки. На третия ден на Коледа никакъв турчин не остана в града. Хората стояха на голям страх. Разбитите турски войски почнаха да прииждат и преминават през града. Те запалиха х. Димитровия хан и убиха 1–2-ма, които отидоха да гасят, гражданите образуваха стража и обиколиха града, ка-

то не позволиха вече на разбитите турски войски да преминават през града, а им доставяха накрай града всички потребни храни. На 2 януари 1878 г. рано утринта излязохме на източната страна на Чирпан да срещнем руските войски. Те дойдоха като гъста гора. Така изглеждаха първите авангардни войски, защото бяха казаци, въоръжени с пики – едни дълги мажграци. Хората плачеха от радост, деряха фесовете си, защото тогава всички българи носеха фесове. През този ден и на другия мъжете изглеждаха смешни, защото като нямаха шапки на главите си, бяха превързани с червени женски кърпи. Баща ми носеше и в турско време кожена гула, заради това мнозина дохождаха да ми искат някоя от вехтите му гули. Той имаше такива 2–3 и ги раздаде. Още същия ден с пристигането на русите започна грабеж на турската покъщнина и имот, което наричаха яма. Баща ми не взе ни едно копче турска яма, даже и като мъмреше големия ми брат Спаско и нему не позволи да вземе нещо особено, когато грузи на неговата възраст много нещо награбиха. Бях вече ученик в IV отг., когато изпратихме русите с плач. Отрязването на Изт. Румелия и отделянето ѝ от свободна България се посрещна с демонстрация, като викаха хората пред конака няколко дни наред „Не щем автономия“. През 1882 г. свърших III клас и като нямахме в Чирпан по-горнѐо учение и не бе в състояние баща ми да ме прати другаде да уча, а имаше голяма нужда за учители и чиновници, условиха ме моите учители за учител в с. Елхово (Читалтене) – Чирпанско, за 25 лири турски за година. Бях на 14 1/2 години тогази и имаше ученици по-големи от мене. През 1885 г. списвах в. „Македонски съззи“ и ако и още малък, са ме приемали в обществени работи: бях секретар на Македонския комитет в Чирпан под председателството на Т. Кирков, а в София бе председател Диамандиев. През тази година взех участие в заговора за Съедине-

нието, което в Чирпан провъзгласихме на 5 септември 1885 г. Водители ни бяха капитан Паница от Северна България, негов другар черногореца Перо и от Чирпан Пею Гарванов и Стою Филипov. Мене бяха арестували, но другарите ни, като не искаха да паднат жертва в града, оттеглиха се в с. Калфа, където ги догони войска и на утрото на 6 септември, когато Съединението било прогласено в Пловдив, в Чирпан народът с пристъп превземаше конака и ни освободи от затвора, в с. Калфата войската нападнала четата и убила Ив. Данчев и още едно момче от Сливен и ранила други 2–3 момчета. Организираны отпосле в чета доброволци, които в Чирпан нарекоха „червените ризи“, защото се облякохме в таквази форма, заминахме за Бачковския манастир, а после при границата турска при с. Белица и Харамуш, а после в Чепеларе, от гдето на 3 януари 1886 г. се развърнахме по домовете си. Когато през това време е била Сръбско-българската война, ние само чувахме за нея, но нищо от нея не видяхме. На 14 ноември 1885 г., когато нашите войски са превземали Пирот, имаше падащи звезди в извънредно голямо количество – като гъжд. Детрониранието на княз Ал. Батемберга, възвръщането му и смутните времена отпосле помня като времена на най-долни нравы и мерзости, за които не искам нищо подобно да пиша. След избирането на Н. Ц. В. Фердинанд I за княз на България, Стефан Стамболов, който пое управлението във времена бурни и смутни, в скоро време закрепи положението и стана популярен държавен мъж със способносты. Неговите противници емигранты побързаха да се примирят с него и под разны предлози се завърнаха в България и се настанаха на длъжности. През 1892 г. Стамболов празнува своето тържество чрез устроеното през август и септември промишлено изложение в Пловдив. Шушнеше се дори, че Стамболов ще се провъзгласи за княз на България. Стамболов се разправяше

госта зверски с противниците си и неговото управление се характеризира като система на рекрутиране, разпуснатост (...) и отмъщение. Поради всичко това у мнозина гореше жажда за отмъщение.

През 1890 г. станах учител в с. Ключклери – Търново-Сейменска околия. През месец август 1892 г. се сгодих за Анастасия Христкаева от Ст. Загора и през юли 1893 г. се венчахме. Тогава учителствахме в с. Опан.

На 15 януари 1895 г., когато бяхме учители в с. Радне махле, ни се роди първото чедо Георги. През 1895/96 учеб. година учителствахме в с. Ачларе, Карнобатско, и видяхме първите тревоги на родители, когато Георги заболя от стомашна болест. На 8 септември 1896 г. се роди второто – Борис.

Има времена, когато човек се самоусъвършенства в изпитните. Тогава познава човеците и нещата и ги наименува със същинските им имена. Таквози време е за всеки човек, когато влезе в живота със самостоятелна работа, когато не му иде определена заплата, но чрез всекидневния си труд очаква заплата. Таквози време бе за мене времето от септември 1896 г. до юли 1897 г., когато, преследван от партизани, се местех от село на село като учител и като не исках повече да съм играчка в ръцете на подобни, напуснах учителството и станах агент аквизитор при Др-вото „Балкан“. С каква гързост (повече от нечувствование), при нямане никакви средства на ръка, предприемам една самостоятелна, непозната за мене работа и при това се поселихме в София. Бог чудесно ни е избавил, като ни не остави да пропагнем там, гдето мнозина подобни нам са загивали. На 10 юли 1897 г. се преселих в Ст. Загора заедно с гругарите ми учители от с. Радне махле Димитър Драгиев и др., с които бяхме по-рано основали акционерно книжовно гругжество „Просвета“, сега открихме склад на това гругво (книжарница), управител на която станах аз.

На 18 юли 1898 г. ни се роди чадго момиче – Евгения.

Работата на Др-вото „Просвета“ вървеше удоволствително. Бях вече председател на др-вото. През лятото на 1898 г. почнахме да издаваме в. „Справедливост“. През тази година двама от другите учители останаха без места, та за мене настанаха нови времена на изпитание. През февруари 1900 г. бях бламиран и се оттеглих от управлението на Др-вото. Сега бях похарчил и тъй малко спестените си пари за купуване на място и съграждане на къща в Ст. Загора, като влязох и в дълг около 2200 лв. С 20 лв. в држба и взетата на кредит книжарска стока за около 400 лв. от Йосиф Суди и г. Сам. Патак на 20 март 1900 г. отворих собствена книжарница. Но чудо! През летния сезон и книжарница! Дълг, а алъш-вериш няма! Няма спукана пара, а да се поддържа къща и да се нарежда новопостроената таквази! За петаче съм петимисвал! Нямам съм да повърна (да разваля) един лев, когато купувачът ми е давал еднoleвова монета! Грозна немотия през това лято! На есента отидох по работа на баджанака ми К. П. Георгиев в София и като се видях с познатите ми от Др-во „Балкан“ г. г. Ст. Наумов и П. Михайлов, които наскоро бяха почнали да издават в. „Вечерна поща“, първия вестник в България, продаван на ръчна продажба, ме поканиха за настоятел и от 18-и бр. почнах тази работа заедно с книжарницата, която отпосле бе благодарно съживителна за материалното ми състояние.

На 30 август 1901 г. ни се роди четвъртото дете – Пенка.

През лятото на 1903 г. имаше в Македония голямо въстание, но с лош край за българите.

На 10 февруари 1904 г. ни се роди пето дете – Марийка.

На 16 февр. 1906 г. ни се роди шесто дете – Веселка.

Неволният грях. На 28.IX.1909 г. получих книгата „Рожби на греха“, която по съдържанието си е една без-

нравствена книга. От разсеяното ми внимание през тези дни, когато имаше много работа и сякаш злото ми бе турило завеса пред очите, тя гледаха книгата и сякаш не виждаха и твърде лекомислено я пунах в продажба. На другия ден ми се проясни, че съм свършил зло, като съм пунал в продажба тази книга. Бързо я събрах от момчетата продавачи и на 4.I.1910 г. я повърнах, но вече 15 екз. бяха продадени. Съзнанието за това зло, извършено неволно, ме измъчва дълго и причини ми душевно разкаяние и болка за този неволен грях, който не ще забравя. По тази случка разбрах що е неволен грях и как злото се промъква, като ни заслепява в моменти и прибулва телесните и зрителните органи.

На 18 юни 1914 г. в Сараево сръбски съзаклятници убиха чрез два последователни атентата в един ден австр. престолонаследник Франц Фердинанд и жена му. Така се започна общоевропейската война, или общата война — „общий бой“, както сме слушали още от деца да се говори, че ще стане общий бой един ден.

Пиша след близо една година пак — Поскъпването е още по-голямо. Брашното е 3 лв. кг и пр. Руската революция обяви, че за да закрепне вътрешно новото положение, трябва мир на Русия. Скоро обаче правителството на Думата щеше да падне, защото заяви открито, че е за война докрай. В името на мира дойде по-дълго време правителството на Керенски от демократичните течения в Русия. В Русия вече настъпи анархия. Почнаха да се обявяват части от нея за независими, като Финландия, Украйна и др., и да си имат свое правителство и свои телеграф. агенции. Керенски не можа да се въздържи и нова революция от крайните там социалисти, наречени „болшевику“, като обяви, че властта в Русия е в ръцете на работнишките, войнишките и селските съвети и че няма министри, а има комисари на Външните работи и пр. Обаче болшевиките дойдоха в името на мира. Те обявиха, че

ще сключат мир, какъвто по-рано руската революция възприе „Мир без анексии и обезщетения“.

През април (28-ий) 1917 г. ни посрещна нещастие. Георги на фронта при Дойран биде тежко ранен, при което изгуби дясното си око. Бяхме в тревога с месеци по него.

Пиша пак след една година. Скъпотията е неимоверна. Лист книга – 20 стот. Един костюм грехи – 5–600 лв., обуца от 250–400 лв., надница – 20 лв., шаякът 140 лв. метъра, басма – 20 лв. метъра, вълна – 30 лв. кг, пашкули – 45–50 лв. кг. Голяма и незапомнена суша през пролетта и лятото на 1918 г. изплаши и застраши с глад. Брашното се продава 12–15 лв. кг, а храна 500–600 лв. кило от 5 крини. Зарзават няма, хората стават рано и тичат за продукти като обезумели.

Кабинетът на коалицията се смени със земеделски кабинет – начело със Стамболийски, и с подпомагане на народняците. Рев, протести, позиви и нищо не помогна. Стамболийски подписа мира в Ньой – предградие на Париж – България не била достойна да влиза и омърсява Париж и се подписа в деня на празника на бълг. победи (27.IX.1919 г.). Горчивата чаша се изпи до дъно и напоследък прибавиха оцет и злъчка.

На 25.XII.1919 г. железничари и пощенци масово прогласиха стачка с политически тенденции да въведат болшевизма. След 40 дни, когато пиша, не постигнаха целта си. Брат ми Христо почина в деня на стачката и не можах да отида в Т. Сеймен на погребението му.

Скъпотията и особено обезценяването на парите е голямо. А развала и разврат навсякъде. Никой не мисли за ближния, а всякой за себе си.

Пиша след една година. В живота се ръководех от вяра в Бога. Аз си мислех, особено в млади години, че и другите хора поне се така ръководят. Разбрах обаче, че не само хората не се така ръководят в живота, но като се преструват, като извършват

формалности религиозни, за да не ги мислят другите за безверници, в живота се ръководят от интереси, егоизъм, отмъщение, коварство и съсипват ближния. Най-много обичат хората да гледат щастието си върху нещастията на другите.

Мнозинството от хората подражават, а малцина са хората на изobraженията и нововъведенията. Поради това изобретателите и новаторите винаги остават с празни ръце.

Пиша след 2 год. (12.XI.1922) за събитията в политиката и които и каквото струва да се отбележи. В България правителството на земеделците със Стамболийски начело се чувства силно вътрешно и върши своеволия, грабежи и терор, един вид „оранжов болшевиизъм“. Отнеха сгради и на частни лица за държавни учреждения и помещения, силни на деня отменяват решенията за такива срещу десетки и стотици хиляди рушвети и така се издигнаха голтаци богаташи. Отнеха се земите на собственици, които сами ги не обработват или им са много, и ги раздадоха на техни партизани. Данъци непоносими, особено за гражданите. Сякаш гражданите бяха извън законите, с всичко се цели тяхното съсипване, земеделците явно се опълчиха против гражданството и говореха с цинизъм и оскърбление против гражданите. Прогласиха простацината за всемогъща и всезнаеща, съдебните власти (прокурори) станаха фикция, отнеха имотите на Рил. манастир и сградата на Семинарията в София, строена със завещани фондове, скараха се със Синода. На нож бяха 6 м. с професорите и само тям отстъпиха. Противниците си от опозицията третират като престъпници и им устройоха клопка на 17-18.IX. 1922 под ръководството на мин. вътр. работи Р. Даскалов, като ги нападнаха по трена, когато пътуваха за събор в Търново, при Долни Дъбник, биха ги, убиха някои, ругаха се с тях: остригаха им брадите и мустаците — рязаха с нож — и всичко то-

ва от шайки от гетективи и затворници, каквито много пуснаха (амнистираха) от затворите. Така подигнаха тъмните личности и апетити, прогласиха за конституция „светата цепеница“. Опразнените затвори напълниха със своите си противници: арестуваха всички министри от кабинета Гешеv–Данев, като провинуени за войната от 1912/13 г. и Миланов–Костурков за погрома от войната 1918 г. Либералите министри вече по-рано (1919 г.) бяха арестувани и досега са в затвора. Съдят и съдят им продължава още.

На 9 юни 1923 настана краят на Стамболийски: съзаклятници офицери – Народен сговор – извърши преврат. Стамболийски биде убит. Сподвижниците му някои избягаха зад граница, а останалите арестуваха. Някои изчезнаха от ареста. Райко Даскалов биде убит и в Прага. Започна ера на сговор между партиите на реда. Нищо не излезе: гържашите властта се налагаха, партизаните все искаха да си шарят както кой по-рано. Образува се Демократич. сговор и пак си останаха отцепници в старите партии. Преди септември 1923 г. комунистите, които на 9 юни 1923 г. нищо не предприеха, сега подигнаха революция и намалко да стане гражданска война. Виновни намериха заслуженото, но много невинни бидоха без съд избити. Позорна страница в историята ни: отмъщението и страстите се проявиха. Хиляди избягаха зад граница – в Сърбия – емигрираха. Страстите се разпалваха. Отечественопродажни станаха емигрантите, насъсквани от Сърбия и поддържани със средства от III Интернационал – Москва – болшевиките. Конспирации и банди и разбойничество завилня в страната.

На 16.IV.1925 г. с взрив в черквата „Св. Неделя“ („Св. Крал“) бидоха убити стотина граждани и ранени няколкостотин души предимно от висшето общество (11 генерали само). Целело се е да бъде избито цялото правителство и царят, и всички първенци, защо-

то бяха привлечени на погребението на убития зап. генер. Георгиев, убит нарочно от конспираторите. Царят не присъстваше. Бил на погребението на убития преди два дни негов придворен естественик, когато при Арабаконашкия проход биде нападнат царят, но се избави, като под зград от куршуми отстъпва – избяга към Орханлие, а придружаващите го са залегнали и отбивали нападателите. Смущение за малко. Изловени едни от авторите на атендата в „Св. Неделя“ – клисарят Загорски и Фригман и гр., а други – Янков, Милков убити – заловени, съдени и обесени. Между тях французи, мъж и жена – синът на царя им отмени смъртното наказание. Никъде никой не се подигна. Гласуването от Народното събрание военно положение развързваше ръцете на правителството. Много народни представители станаха пишман за гласуването на военно положение, когато правителството не заста на високо на поста си, а се впусна да изстреблява комунистите. Затворите се препълниха. Стотици изчезнаха, под предлог че бягали, когато ги откарвали от едно място на друго. Но това, види се, не е било достатъчно, то просто от участъците след мъки и изтезания изчезваха безследно стотици. За такива обяснения, че ги погубвали „неотговорни фактори“. Конституцията и законността пропаднаха.

Сега и за нас настъпиха много тревожни дни на изпитание и мъка. На 15 май 1925 г. е (извикан) от агент на Обществената безопасност в София синът ми Георги (Гео Милев) и отведен, но се изгубва и въпреки постъпките даже пред военните, след месец ни съобщиха началникът на Об. без. Вл. Начев, уж познат ни и приятел на по-малкия син Бориса, че Гео бил погубен от „неотговорни фактори“. На заявления и молби до царя досега никакъв отговор. Всички тези беззакония станаха веднага известни в странство. На България взеха да гледат вместо състрадателно с пренебрежение. В страна

та настана поплаха. Хората се страхуваха един от други. Слушаха се действия на органите на властта като инквизициите и нищо повече. Всички се страхуваха да говорят за изчезналите, погубени от неомг. ф., та се създаваха и разпространяваха разни легенди за тях и все казано между четири очи. Положение ужасно, настана застой. Капиталисти напуснаха страната. Войската биде въввлечена и покварена. Надигнаха се диктатори и техни поддръжници образуваха дружби „народна отбрана“ по примера на фашистите в Италия. Водителят на фашистите в Италия се прогласи за диктатор и доживотен м-р-председател.

Пиша след 1 година (4.XI.1926). В първите дни след изчезването на Георги бяхме (...) и обнадеждавани, че такива правителството ги открива, та траур не носехме, а повечето бяхме в ожидание да ни го повърнат. Затуй и през юли 1925 г. се венча Евгения (първата ни дъщеря) с Жеко Великов Чолаков – агроном, а Пеша (по-малката) замина за Америка в Чикаго, издържана от националното училище за детски градини там, с наши пътни разноски около 34 000 лв. Като ходих в София после, разбрах, че скоро подиря ми са плъпнали агенти на Обществената безопасност да ме залъжат да се върна, като един ме уверяваше, че Гео е в Сливенския затвор. Завърнах се, ходихме в Сливен, нищо не се оказа, а след това се заредиха уж познати и приближени на Гео да идват и ни уверяват, че е жив и че го крие правителството. Разбрахме късно, че това бе игра да ни заблуждават, за да не правим главоболия на правителството. Три молби подадох го царя, една го Нар. събрание и пет го министрите и от никъде никакъв отзвук. Най-сетне ни налегна мъчително състояние и подирихме утеха в отслужване заупокойна на 23 май 1926 г. като годишнина от изчезването му. Обаче мъката ни беше смес от жал по него; жал за България с навъдилите се зверове в човешки образи, които

потъркваха закони – конституция, и опетниха България, жал, че и ние бяхме така несправедливи и говорчиви, та го не изтеглихме из София с време, и пак някъде ни беше и с една смесица неопределена, като не сме видели смъртта му, току си мислим, че ще го видим. Избитите така само в София били 6000, а в цяла България повече от 20 000, безразлично и от двата пола и от всякаква възраст, а има и една майка с дете бозайниче, интелигенти, писатели, поети, учители, доктори, офицери и особено много интелигентни хора, и то не са комунисти, а за лични отмъщения, погубени са толстоисти, вегетарианци, стамболовисти, които нямат общо с комунизъм, пример на преследване главно що бяха. Обаче главни родоначалници на комунизма като Георги Бакалов, Сакаров и др. се спасиха, защото имаха сродници генерали и министри, които ги спасиха и препратиха в Русия. Други са се спасили с много пари и вече проличаха, които са вземали пари, защото вдигат в София къщи за милиони.

Свободата се е изпарила. Разюздан живот у младежите – слободия. Отникъде глас за здрав народен организъм при свобода. Владици и военни са едно. Сектите се сочат като народопредателски, може скоро да бъдат подгонени. Това ни липсваше само. На дановистите не позволиха събора – позволиха и при заплахата от военните (запасни и др.) отказаха, макар събора им (всяка година на Преображение), траещ 10 дни, прекарани в общуване, молитви и проповеди, и ношуващи, и хранещи се заедно, да не засяга ни власт, ни черква. За свободата не се говори.

След 3 1/2 години престояване в Америка Пеша се завърна живо-здро.

На 23.XII.1928 Мика се венча за Владимир Владимиров, скулптор в Русе.

През лятото 1928 г. Евгения доби момче – Венелин.

Пиша пак на 22.VI.1930 г. Мъка, мъка и мъка по Георги, която не мога да изкажа, не мога да опиша, сякаш не мога да се съсредоточа да изкажа възненията и чувствата си от тази мъка. Едните въздишки само изразяват положението ми. И сега взех перото да пиша по този предмет и не зная отгде да започна. Натрупани представи за голямата ни загуба и удар, за голямата ни отговорност, за голямата ни смисловност в момента на известието за изчезването му, от една страна, а от друга, за голямата доверчивост и наивност, която сме имали ние и сам Георги, за да не подозираме хората в жестокост и да се предпазваме, както и голямата нахалност от страна на властващите, особено от военните, под чиито нареждания главно са ставали ония масови избивания, да предприемат и извършат такива грозни злодеяния, каквито само сме слушали, че са ставали през време на Инквизицията и Вартоломеевската нощ, — всички тези ни притискат и гнетят, и държат като в омагьосан кръг, и не ми дават яснота на мисълта по мъката да я изразя. Повтарям: една въздишка само, излизаща от дълбините на душата и съществуването ми, е изразът на тази мъка. До днес още сълза не се е отронила от очите ми, макар да съм дохождал до състояние на голямо разчувстване за Георги. Защо? Питам се. И намирам, че е следствие на комплицираната ми мъка: жалба, примесена с учуда и отвращение. Жалба за Георги, учудване за наивността ни при и по време на загубата и отвращение от човека звяр. Тези три неща само ме гнетят и притискат, съставят ми мъката, която не мога да изразя, да кажа нейната големина и мощност, с която ме е засегнала. Мисля, че ако беше само жалбата ми за Георги, щяха да се излеят сълзите ми, но двете други обстоятелства свиват сърцето ми и не зная към себе си ли укори да отправям и да мисля за отмъщение. Колко пъти ме е сграбчвала мисълта за

отмъщение за Георги, смъртта ми даже ми се е виждала, че не ще ми попречи да извърша едно отмъщение. Само когато си помисля, че вековете са гали на рога ми един, когото трябваше да пазим като зеницата на окото си и не сме успели в това, и нови вълни от самокритика и самообвинение отнуса мисълта за отмъщение. Явно е, че нямам по предмета еднородно и пълно съзнание, че раздвоението ми не ми дава да се съсредоточа върху мъката си и да я изразя било с гуми или с дела. Обаче гневът от мъката ми е така голям, че ми се вижда животът пуст и всички тези бележки, особено за временните събития, за празна и глупава работа. По-добре бих сторил да пиша за преживяванията, свързани с живота, като оценки на морали и личности и гр., за което съм започнал и отделна тетрадка с такива бележки, а тука да бележа само хроника със събитията.

Съхранява се в Главно управление на архивите при Министерския съвет, София.

В продължение на тридесет години (от края на 1906 до края на 1936) Милчо Касабов стриктно отбелязва световните, националните, регионалните и семейните протени и проблеми в домашната библия, която е била на почит в неговия дом. Много са страниците с личните му разсъждения за световните и националните неуредици, завидно точни са моментните му наблюдения, които не могат да бъдат оспорени и днес от професионални историци, но ние даваме предимство на личните разсъждения, свързани с Гео Милев, и на наблюденията му на българския политически живот, който в крайна сметка отнема живота на любимия му син.

Малко по-разширен вариант от настоящия е публикуван в книгата „Баща и син“ на Георги Янев, Пловдив, изд. „Макрос“, 2005 г.

Бележки
на М. Касабов, Ст. Загора,
по въпроси из живота

6.12.932

536

Гео Милев. Том V

„НЕОТГОВОРНИ ФАКТОРИ“

В близкото минало в страната се развихриха събития от властующите, в които погинаха около 30 000 невинни като жертви на „неотговорни фактори“. Оттогава „неотговорни фактори“ е въведено понятие в езика ни за изразяване на ужас и безумие, на подлост и скверност, на безчовечност и зверство.

И аз съм от пострадалите от „безотговорни фактори“: през втората половина на май 1925 г. „неотговорни фактори“ погубиха сина ми Георги – поета Гео Милев. Каза се: „безследно изчезнал“, може би погубен от „неотговорни фактори“, които в София особно се знаят от всички? Това са властующите тогава, особно военните, на които Н. С. бе предало цялата власт, бе обявена страната във военно положение. Начело на военната власт бе военният министър генерал Ив. Вълков, родом от Казанлък, син на Юрдечката. Това само прозвище е достатъчно да се знае как се допуснаха „неотговорните фактори“ да покрусят името на България и я изложат и припицят. Защото делото на „неотговорните фактори“ е подло и мерзко и то задълго взема връх, скова и изпълни с ужас и трепет сърцата. Моят син Гео е взет на 15 май сутринта от дома му от полицията и отведен в Обществената безопасност, където следобед е бил виден от жена му. Там е бил виден и от други, но от управата на Обществената безопасност отказват да е постъпил. Къде е? – Ще видим!, отговарят. И след няколко дни вдигат рамене и отговарят:

„неотговорни фактори“ са го отвлекли и изчезнал безследно. Това като система е проведено в София с хиляди жертви на безумието на управляващите. Ела в Обществената безопасност и от там да изчезнеш! Тази система на най-отвратителна подлост може да скрои и проведе само един роб, един страхливец, един тилови герой, който е получил безотговорна и неограничена власт, каквото е военното положение.

Но въпросът е по-дълбок. Неужели в България нямаше съучастници управници умни да не допуснат този позор за народа ни - че е тъй подъл и звероподобен? Отговорът е - нямаше такива управници. Някои депутати от опозицията тогава, които също гласуваха за военно положение, са се тлюхкали и биели по главите, казвайки: „Ах, какво направихме, какво безумие сторихме, че гласувахме за военно положение!“, когато са видели прокарването на системата на „неотговорните фактори“. Но това съзнание не приведе нито едного от тези „опозиционери“ до действия, да реагира, да протестира. Всички мълчаха като риби при изстреблението на невинни и в болшинство извъртат на народа. Защо това е така? Защо едва сега след седем години си задавам този въпрос? След 7 години! Едва по дигр 7 години ми се отвориха очите да видя и като тежка присъда за моя народ. Впрочем не е тежка, а заслужена, защото тежка е за невинния, а заслужена за онзи, който времето и обстоятелствата са го създали да си заслужи присъдата. Досега аз съм гледал на моя народ, из който съм, като на заслужаващ всяко съчувствие, поради неговата немощ, беднота и преживял 500 години робство. Същевременно съм облажавал и съм бил във възторг от подвизите на този народ, проявени във въстанията за освобождението, в четнически нахлувания, в боевете за освобождението през Освободителната война и през по-сетните войни: за съединението и за обединението. Сам взел участие актив-

но за съединението и доскоро радетел за въздигане на метник на борците при Стара Загора за освобождението, така активен за народна добра черта, аз съм изпушал умозаключителни факти и разумни доводи за долните и ниски черти и прояви на този народ роб. Че робството е една система за издребняване на личността, това за мене като факт не е било достатъчно ясно, защото съм адмирирал по темперамента си само ония из народа, малцината – единиците, които са проявявали добродетели, забравяйки, че малцината не са народ. Болшинството обаче е онова страхопъзльовско мнозинство, което робията е направила да прекланя глава пред силния, а когато то бъде облечено във власт, да върши само издевателства и делото на „неотговорните фактори“. Сега си спомням, че в зората на нашето освобождение българинът роб прояви и приложи делото на „неотговорните фактори“. След като бе обявена Руско-турската война за освобождението ни и потеглили руските освободителни войски, първите им отряди под командата на генерал Гурко преминали Дунава, отпразвили се през Балкана и достигнали в Стара Загора, както се знае, и завзели града на 10–11 юли 1877 г. Разорението на града от Сюлеймановите орди стана на 19–20 юли същата година. От 11 юли до 19 юли е било царство на роба българин и той е проявил робския си инатлък, робските си напастени асоциации за отношения към себеподобните. Това българско царуване от 8–9 дни е било началото на системата на „неотговорните фактори“ спрямо турското население. Облечените във власт стражари за пазене реда са вършили такива работи: въоръжени с пушка, отивали по домовете на известни турци, на които са искали да отмъщават, и с думите: „Гел, сени чадъра (или Хьокюмата) чаряборлар“ – „Ела, тебе на палатката (или в управата) те викам“, – са подбирали жертвата си напреде си и като завиват по някоя

улица, са я убивали и отвличали с кола накрай града. Много турци така са били избити от „герои“ и „патриоти“ като Георги Кюмюрю и Марко Иванов, както съм чувал да приказват. Но сега ми идва на ума това, що съм чул, че са вършили тези роби българи, щом са ги били облекли във власт. А нали имаме българи, повисокостоящи от Кюмюрю и неговите другари стражари на града? Да, дори старият П. Р. Славейков, този идеолог на българското, поетът, писателят, учителят, преводачът на Библията, по-после – либералът, бе тук, в Стара Загора, и сигурно е бил между повисокостоящите управленци, но като него е имало и други интелигентни, но все пак българи! О, робско наследство у всички, ти още в зората на свободата ни сложи петно на новораждащия се в свобода българин. Зная и други случаи, разправяни ми от самия автор. Покойният Наню Димитров, тогава учител и начетен, е владеел горе-доле и руски език, та е бил случайно преводач в руския генерален щаб – на квартира в Габрово по време на Руско-турската война. Когато биде разбит при Шейново Вейсел паша и пленен с армията си, решено било грамадното число пленници да бъдат изпратени в Русия, както и стана. Вейсел паша и щабът му, уведомени за това, се явили в Руския генерален щаб и поускали да бъдат конвоирани и съпроводени до Русия с руски войници, защото те знаели каква би им била участта, ако ги предадат на българи опълченци. Разговорът молба е станал в присъствието на преводача и той превел молбата на руските военни, че турците искали да бъдат конвоирани от български опълченци, защото те знаели турски и по пътя щели да могат с тях да поминат в улеснение при нужда, като им разбират от езика. Така да преведе Н. Димитров турската молба е направил от онзи робски инстинкт да злепостави тези, които днес зависят от него. Руските военни не подозирали нищо. Те предали на

българи опълченци да конвоират пленниците турци. В деня на отправянето им из Габрово между зрителите бил и Наню Димитров. Той видял, че много турски офицери плачели, а един от депутацията при руските военни видял Н. Димитров издалече и само му пома- хал заканително с пръст – израз на обвинение за пог- лата му постъпка. „И никога няма да си простя, ми казваше Н. Димитров, за тази мерзост, и не зная как ще отговарям за нея пред Бога, защото с хиляди-хиля- ди от турските пленници бяха избити от българите опълченци по пътя, когато са ги конвоирали.“ От Габ- рово до Търново още пътят бил постан с трупове- те на турски войници, сега пленници, а докато били откарани в Русия са останали наполовина, гори на ег- на третина. Ето това е българинът роб. Опълчене- цът удиви света с храбростта си при Стара Загора и на Шипка в паметните дни 19 юни 1877 г. и 11 август 1877 г., но също така светът би останал изумен от коварството на този герой и храбрец, когато узнае за избитите пленници турци от войската на Вейсел па- ша. Пленникът не се убива безразборно и това е едно зверско и некултурно дело, поне така е прието при смекчающите понятия за войната. В освободженска- та война българинът опълченец взе участие и се би за свобода. Свободата бе на устата на всички, в ума на всички, в цялото естество на българина тогава. Сво- бодата носеше нов живот, живот творчески, в кой- то да се прояви израсналият и достойният за свобо- да. А той се прояви в случаите, които приведохме, ка- то най-мерзкия незаслужаващ свободата, за която се проля толкова кръв. Но прояви се робът, който още нямаше гражданското възпитание и социално чувство тогава. Обаче след 50 години свободен живот как да гледаме на „неотговорните фактори? Още повече че те не са единици, а една организация в управлението тогава, която мълком биде одобрявана от всички „пар-

тии на реда“ и от духовните водачи на народа – владичите, които оттогава се присъединиха към управляващите и оттогава заговориха по-високо за „православната църква“.

От казаното дотук трябва да се помисли и види горката участ за бъдещето на българския народ. И наистина песимизмът волю или неволю обладава човека, ако човек няма прозрението да вижда, че залогът за дадената свобода е твърд и изстъпленията на робската натура и тилови герои – „неотговорните фактори“, не могат да удавят и обезличат този залог, защото той се подхранва с толкова нови и нови издънки на истинско съзнание за свобода и човечност, и че са видели плодовете на свободата – толкова културност и толкова начетеност и обладаване всички полета и заложи за прогрес на народа, които до Освобождението не е имало. Ще дойде ден, когато народът ще порасне духовно и ще се срами от делата на „неотговорните фактори“, като изпрати всички такива и техните крепители – рушители на свободата и нейните основи – по дяволите, да няма помен от тях. Ще дойде ден, когато жертвите за свободата народна и за нейната охрана ще принесат обилен плод за цялостно възпитание в свободния дух, за да няма мъка по опазване ценните завети на безценната кръв, пролята за тях. Иначе не би имало смисъл да се дава свободата. Провидението опит не прави.

Обаче „неотговорните фактори“ твърдят, че станалото било при междуособици – въстание против властта – та да се сведе делото им, че „който вади нож, от нож умира.“ Нищо подобно. Нито един от „неотговорните фактори“ не е загинал. Те се появиха като хуна за мъст само след нападението на царя при Арабаконак и след взрива и катастрофата на черквата „Св. Неделя“ в София. Нападението на царя бе от прибягнали от Сърбия прокудени емигрантски четници и взри-

вът в „Св. Неделя“ дело на анархисти провокатори, които бяха изловени и наказани. След това обаче „н. ф.“ се втурнаха по домовете и извлачиха жертвите си със силата на властта, на която никой не се съпротивляваше. А вземениите от домовете им не виждаха вече бял свят. Никакъв съд над никого не се произнесе, никаква присъда над никого – да му се посочи вината. Против всякакъв закон и гаранциите на конституцията за сигурността на живота бидоха избити десетки хиляди с най-ужасни средства: живи изгорени и пр.

Но да се допусне дори, че е имало въстание или зародиш на такова. Как цивилизовани народи постъпиха и така чрез масово изстребление противниците с „неотговорни фактори“? Турция преди 60 години – нецивилизована тогава – при Априлското въстание има само един Батак, дело на фанатизирани помаци, което стана нейният гроб, а всички други уличени бидоха изпратени на заточение или избесени, но с присъди: на всеки обесен на гърдите окачваха „илям“ – присъдата му, издадена от чрезвичайния съд, който съдеше виновните и наказваше. Но много невинни са пострадали, ако и чрез съд. Вярно. Но все пак чрез съд гивата тогава Турция облече грозното си злодейство. През размирните години на Стамболова (1887–1891) бидоха смъртно наказани Миларов, Паница пак чрез съд. В Германия станаха революционни опити и на затворения Ернст Толер бе позволено като поет да пише от затвора и никого не наказаха, нито отидоха да обезпокоят невинни. През Септемврийското въстание, ако паднаха стотина въстаници, хиляди хиляди отпосле бидоха извлечени из домовете им и избити по нивите или фърлени в Дунава и Марица. Ето това дело на „н. ф.“ е онова проявление на роба, а може би някоя наследствена черта от древността, сега намерила случая да се прояви, за да отрупа с отговорност и грях – карма – цял народ; да тъне прогрес-

съм на народа, който трябваше да настъпи в свободата, дадена му за това именно. Печалното е, че няма проблясък на съзнанието за стореното като спирачка на прогреса на народа, като карма, която ще го задържа от прогреса, докато плати скъпо за делото на „н. ф.“ Трудна еволюция към възход при типове на „н. ф.“ Но добрият и трудолюбив български народ ще плаща скъпо, докато разбере, че паралелно с всяко знание трябва възпитание, ако не и първо възпитание и „страх божи“, съзнание и съвест за човечност и после други постижения. Бъдещето е тъмно. „Н.ф.“ още покриват земята. Какво ще бъде, когато се отдръпнат утре? Не ще ли ги заместят други да откъсват тям и да се насади задълго една „венгета“ и стане народът плячка и попадне в робия да изплаща още по-скъпо? Бог да пази, нищо друго не може да се каже. Бог да пази и вразумява, виновните само да понесат заслуженото си и заплатят за глупостта си.

Съхранява се в Главно управление на архивите при Министерския съвет, София. Представява тетрадка, в която Миаво Касабов е разсъждавал по различни теми - парите, скъперничеството, родолюбието, преклонението пред заслужилите народни синове и пр. В предговора е записал, че не търси последователи в неговото време за личните си разсъждения, разчита на бъдещето, което може да прочете тъжните му разписки, „на ако ще и за забавление...“ .

II

Часът на истината за гибелта на Гео Милев

Документи от съдебния процес
срещу генерал Иван Вълков и група
физически убийци на отвлечени
антифашисти през 1925 година.

Делото е гледано в София
от Върховния касационен съд
на Народна република България
през лятото на 1954 година.

**Препис-извлечение
от показанията на свидетеля Фердинанд
Ваклинов Величков**

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: (към прокурорите) Задавайте въпроси!

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: През 1923/25 год. свидетелят бил ли е н-к на ареста, ст. стражар в Дирекцията на полицията? Да каже за арестите и извличанията, които са ставали, и методите, които са прилагани там. Той знае тези неща и нека да ги разкаже.

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Аз бях през това време ст. стражар от 1923 до 1926 година. Арестуваните обикновено бяха земеделци и комунисти.

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: Свидетелят да си спомни, преди да бъдат товарени лицата на камионетките за качване, за извличане, кои бяха лицата, които се събираха в Дирекцията на полицията и кои разрешаваха тяхното извличане от Дирекцията на полицията?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Аз казах преди малко. Главният инспектор Бичев и Маню Начев. При тях ние сме отвеждали тези лица.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: В тяхното съвещание вземаше ли участие Кочо Стоянов или други офицери от III-та секция?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Те бяха постоянно там. Кочо Стоянов беше постоянно при Пене Бичев, там му беше седалището.

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: Тези арестанти, които Вие предавахте, как се изписваха от Дирекцията на полицията, като освободени ли, или?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Като освободени или препратени в училище „Фотинов“, понеже и там имаше арестанти...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Беше ли задържан поетът Гео Милев?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Гео Милев и той е задържан при нас горе, обаче точно по кое време, в кои дни, не мога да си спомня.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Също и той беше предаден така?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Да, по същия начин.

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: Вие знаете ли, че тия лица бяха пратени във да бъдат ликвидирани?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: На нас не е казано, че са пратени...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: На Вас не е казвано, но го подразбирате?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Подразбираме го... Понеже никой не се връщат, а ги потърсят впоследствие, казват, че са ги изпратили в у-ще „Фотинов“, а гражданите ги търсят при нас, и оттам предполагам, че има доста...

Верно с оригинала,
Председател: /п/ Н. Цветковски
Сверил секретар: подпис

**Препис-извлечение
от показанията на подсъдимия
Иван Стойчев Кефсизов**

...След това стана атенатът в църквата „Св. Неделя“, на който атенатът присъствах и аз и по една случайност се спасих...

Три-четири дни след това... отидохме в 4-ти артилерийски полк. И там се започна екзекутирането на тези хора...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Кои участваха в удушването?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Самото удушване се извършваше главно от тези цивилни хора, но непосредствено участие в удушването вземахме ние всички присъстващи.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Включително и Вие?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Включително и аз. Но не си спомням, бях три вечери, не помня коя вечер с кого съм теглил въжето... Разбрах, че се дават нареждания да отиват камионите в Дирекцията на полицията и оттам да вземат арестувани антифашисти и да ги закарат в IV артилерийски полк...

Вкарваше се някъде от задната страна този, който трябваше да бъде обесен. Тези, които бяха предназначени или трябваше да извършат обесването, стояха по средата. Докараното лице се поставяше да седне, водеше се някакъв незначителен разговор с него и в този момент, тези, които приказваха с него, другите, които са предназначени да опъват въжето, му поставяха въжето на врата и го опъваха.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Какво ставаше с трупа на удушения?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Третата вечер след завършване избиването на всички хора, те бяха натоварени в камионите и една част от камионите бяха вече излезли, когато чух от Кочо Стоянов, че ще се отива някъде на

някакъв си форт. Той се качи на колата, качих се и аз, качи се и Куцаров, качиха се и няколко души груги, може би които не помня... Пристигнахме може би към 12 часа на Илиенския форт и там беше почнало зарабянето на хората от пристигналите преди нас камиони. То се извършваше в средата на един трап горе-долу, както си спомням в тъмното, не си спомням дали предварително беше приготвен, или пък е специално изкопан за тази цел тогава. Но всеки случай някъде по средата на форта стана зарабянето на хората от третата вечер...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Сега няколко въпроса. Познавате ли някого от удушните?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Никого не познавам...

Верно с оригинала,
Председател: /п/ Н. Цветковски
Сверил секретар: погнус

Препис-извлечение
от показанията на подсъдимия
Илия Драгнев Ковачев

...ПОДС. КОВАЧЕВ: В двора на 4-ти артилерийски полк, където са разположени артилерийските паркове...

...Обесването се извършваше на две места: и пред цивилните, и пред офицерите...

Антифашистите се довеждаха за екзекуции от двама души офицери... Те го довеждаха, сядаха и заставаха близо към краката му от предната страна... В туй време отзад двамата подготвени екзекутори сдържаха готовата примка и обикновено – третият бил той свободен, или Сава Куцаров, или някой груз – с изненада, както е отбелязано и в самия обвинителен акт, нахлузва я на врата и онези веднага го теглеха в противоположна посока...

Труповеите прибирахме. Докато са топли, ги съгвахме на две, слагаха се и се връзваха в чували, като използвахме връвта, с която бяха обесени. Видях, че някои от началниците уплашени, че някой може да оживее, втори път му слагаха колан, за да може полесно да го съгнат.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: На врата ли му слагаха?

ПОДС. КОВАЧЕВ: На врата...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Къде откарахте труповеите?

ПОДС. КОВАЧЕВ: ...Натоварихме труповеите по същия начин в камионите. Аз първата вечер не можах да видя и сега полюбопитствах да видя къде ще стане заравянето. Качих се в шофьорската кабина в колата с натоварените трупове...

Пристигнахме с колата на мястото, където ни казаха, че не бива да се пуши, не бива да се приказва и въобще да не се вдига шум. Аз използвах този случай и останах в кабината... Заравянето продължи много малко вре-

ме. Това ми направи впечатление и запитах къде стана заравянето. Казаха ми, че на този форт има един-два кладенци. Това беше един от фортовете на Илиенци...

Верно с оригинала,
Председател: /п/ Н. Цветковски
Сверил секретар: погнус

Препис-извлеченията, имащи качества на оригинал, тъй като са подписани от председателя и секретаря на Върховния съд на България през 1954 г., скрепени с печат на ведомството, се съхраняват в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Същинските оригинали се съхраняват в архивите на Министерството на вътрешните работи.

Съдебномедицински акт

Погнисаният проф. г-р МАРКО АНТОНОВ МАРКОВ, завеждащ катедрата по съдебна медицина в Медицинската академия „В. ЧЕРВЕНКОВ“, София, г-р СТЕФАН НЕЙКОВ, ст. асистент при същата катедра, и капитан СТАНКЕ ХРИСТОВ МАРИН – съдебно-медицински експерт при Народната армия, съгласно постановление №4/22.VII.1954 година на следователя ГОСПОДИН ТОДОРОВ ДИЧЕВ от Следствения отдел на ДС по следствено дело № 79/54 година по описа на ДС проучихме набраните в наше присъствие следствени данни от близките на изчезналия през 1925 година поет ГЕО МИЛЕВ и допълнително изследвахме череп №17, изваден от разкопната яма (кладенец) в Илиенския форт – София, на мястото, описано в пункт №2 на обстоятелствения протокол на следователя.

Съгласно горещитираното постановление задачите на експертизата са следните:

1. Да се разпитат близките на изчезналия ГЕО МИЛЕВ по отношение медицинското изясняване на нараняването му през 1917 година, начина на лечуването му, какви повреди са му останали след лечението и изобщо какви характерни белези е имал ГЕО МИЛЕВ преди и след нараняването му.

2. Да се изследва намереното око на череп №17.

3. Да съпостави намереното изкуствено око на череп №17 с това изкуствено око, иззето от къщата музей „ГЕО МИЛЕВ“ гр. Ст. Загора, по отношение на големина, цвят на окомото и др.

4. Да съпостави набраните следствени данни за характерните белези на ГЕО МИЛЕВ с данните по череп №17 и да се произнесе:

А) На лице с каква възраст, ръст и др. е намереният череп №17;

Б) Съвпадат ли и в каква степен набраните следствени данни с описаните на стр. 53 белези на череп №17.

По показанията на майката на ГЕО МИЛЕВ, сестра му Пенка М. Касабова и брат му Борис М. Касабов изчезналият на 15 май 1925 година поет ГЕО МИЛЕВ е бил ранен през 1917 г. на фронта при Дойран с парче граната в областта на дясното око.

По показанията на сестра му Пенка, техният братовчед г-р Никола Градецки (сега покойник), който е бил лекар в съседна полска болница, няколко дни след раняването на ГЕО го бил видял в безсъзнание и с превързана цяла глава и двете очи. Той, г-р Градецки, като лекар помолил да отвържат раната, за да види състоянието му. Раната била ужасна, част от черепа и веждата липсвали. Липсвало също и дясното око, част от ябълката и малко от носа. Д-р Градецки бил видял да пулсира мозъкът в тази област. След една седмица ГЕО бил дошъл в съзнание. Но положението му било много тежко и благодарение на много добрите грижи от страна на лекарите той е бил спасен и след два-три месеца бил доведен в Александровската болница, където майка му го посетила. Тя го видяла с черна превръзка на дясното око, но той бил бодър.

Към началото на есента на 1917 година ГЕО МИЛЕВ е дошел в Ст. Загора и в продължение на няколко месеца ходил със сестра си Пенка в Държавната болница да превързват раната му, а на нея самата превързвали счупеното рамо. През това време ГЕО МИЛЕВ носил черна превръзка на дясното око.

През февруари 1918 година ГЕО МИЛЕВ отишел в Германия, за да се поправи грозният белег, който останал от раняването му. Там, в Германия, ГЕО МИЛЕВ претърпял около 14 операции. Извадили са му част от плаващо ребро, за да му сложат кост на липсващата част на челото и на дясната вежда, както

и да поправят веждата и ябълката. Присадили са му кожа, вежда и клепки от кожа с коса.

Сам ГЕО МИЛЕВ в писмата си от Берлин до баща си, за времето от 9.II.1918 година дори до 21.IX.1918 година, пише, че продължава да е на лечение и че се бил настанил в клиника, където щял да го оперира холандски лекар, голям специалист по пластика.

В едно писмо от 9.III.1918 година ГЕО МИЛЕВ пише, че му била направена някаква операция и че главната му операция щяла да бъде след 5–6 месеца.

В по-късно датираните писма на ГЕО МИЛЕВ (от 15.V.1918 година) той пише, че му била направена операция във вътрешността на окото, която боляла много, а в друго писмо от 29.V.1918 година – „Вчера следобед ме оперираха 4-ти път, но пиша Ви днес, за да се чудите как мога да пиша, и то макар че и здравото ми око е затежало и едвам се отваря, тъй като от горната част на веждата му ми отрязаха кожица с косъмчета за клепка на другото око...“

На 10. VI. 1918 година ГЕО МИЛЕВ в друго писмо пише : „...преди 2 дена ме оперираха отново – продължение на по-първата операция. Сега зашиха клепката, която изрязаха от здравата вежда, а двата края на мястото, отдето е изрязана веждата, ги съшиха заедно, тъй че здравата вежда се дигна по-нагоре наравно с ранената. Сега ще трябва пришитото парче да се срасне с мястото, дето е пришито, а след това ще има да се направи още една малка операция – и клепката е готова; тогава ще може да ми се тури и изкуствено око.“

Три дена по-късно (от 13.VI.1918 г.) ГЕО МИЛЕВ пише още: „...Преди няколко дена ви писах, че ме оперираха наново – тя беше голяма операция на окото; отрязаха ми парче от горната вежда (с косъмчета) и я зашиха на раненото око, като голна клепка, но още операцията не е довършена. Мястото, отдето отрязаха клепката, го съшиха, тъй че здравата вежда се

вдигна по-високо, наравно с ранената, която си беше вдигната. Всичко мина добре, само че все трябва да стоя в стаята, тъй като раната ми трябва да стои откритата.“

На 1.VIII.1918 г. ГЕО МИЛЕВ пише: „Вчера ми правиха нова операция (малка), довършване на окото, остава сега само челото“, а на 10.VIII.1918 г.: „...Всички операции и тези на челото, които ще се правят сега, ще бъдат все с местна упойка. На веждата ще ми се тури хрущялче от долно ребро, а отгоре мас.“

На 21.VIII.1918 г. ГЕО МИЛЕВ пише: „Направиха ми сега първата голяма операция: срязаха гърдите, взеха хрущялно ребро, което сложиха във веждата, за да се издуе. Мястото над веждата ще се запълни с мас. И досега съм в легло и не мога да се движа. Всяко движение ми причинява болка.“

Едва на 1.IX.1918 г. ГЕО МИЛЕВ пише: „...Сигурно сте получили вече писмото ми, с което ви съобщавах, че ми се направи главната (голямата) операция и че ще остана тук още три месеца.“

По показанията на близките на поета ГЕО МИЛЕВ нужни са били още една-две леки операции, за да се възстановят напълно изкуствените клепачи, но той не е имал вече търпение да стои в болницата за „красотата си“, както сам казвал. Пуснал си черната коса над дясното око и по този начин прикривал повредата в областта на дясното си око до края на живота си.

ГЕО МИЛЕВ си дошъл от Германия с изкуствено око, което не било много удобно, като че ли все му глождело нещо и всяка сутрин излизала по капка зной. След известно време той го сменил с по-малко и по-удобно, което купил от магазина на Шлезингер в София.

На 15 май 1925 година ГЕО МИЛЕВ изчезнал с малкото, второто, купеното в София изкуствено око, а първото, по-голямо и по-неудобно изкуствено око, близките му след 9.IX.1944 година предали на къщата

музей „ГЕО МИЛЕВ“ в гр. Ст. Загора.

По цвят гвете десни изкуствени очи били същите.

Цветът на очите на ГЕО МИЛЕВ бил сиво-синкаво-зеленикав.

Главата на ГЕО МИЛЕВ била хубаво оформена, с чело (преди нараняването) голямо и малко назад.

След операцията в Германия на челото му никак не личело, че му е правена трансплантация на кожа, обаче под кожата на разстояние около два пръста над дясната вежда (когато си дигнеш косата) личело, че челната кост не е равна. Носът в основата изглеждал малко по-смачкан, отколкото преди да е раняван. И цялата тази област изглеждала хълтна.

ГЕО МИЛЕВ имал широка брага, енергично издадена, с доста голяма дупчица на брагата. Устата му била голяма. Предните му зъби на горната челюст били по-едри от тези на сестра му Пенка и брат му Борис, по-редки и се различавали по това, че били малко повече издадени напред (имали по-характерна напред извивка (вследствие на което и самата му горна устна била издадена (издута) също малко напред, което си личело добре и на последната му снимка. Зъбите му били с жълтеникав оттенък. Една година преди да изчезне, той изгубил един от горните си десни предни зъби и като се усмихвал, личало, че му липсва зъб. Трябва да е било третият зъб вдясно. По другите си зъби бил имал някои пломби.

На всички снимки на ГЕО МИЛЕВ се вижда, че той има широка, енергично издадена напред и нагоре брадичка, с дупка (трапчинка) отпред, а горната му устна е леко издадена (издута) напред.

Особено добре личат тези белези на последната (според близките му) портретна снимка с очила и спусната коса над дясното око.

На други две снимки на ГЕО МИЛЕВ – едната портретна, с войнишка куртка, а другата цяла, по

халат в болнична обстановка, се вижда на мястото на дясното око и дясната вежда грозен кожен белег и добре очертана като полудъга извивка в основата на носа отгясно.

На портретната снимка с войнишка куртка, макар и не цветна, личи, че запазеното око на ГЕО МИЛЕВ е светло.

От приложенията към пенсионната преписка на ГЕО МИЛЕВ преписка от протокол, издаден от Софийския окръжен съд – I гражданско отделение, се вижда, че ГЕО МИЛЕВ е бил роден на 15.I.1895 год.

От приложеното към пенсионната преписка на ГЕО МИЛЕВ удостоверение №4534/25.VII.1919 година, издадено от 34-ти Троянски полк в гр. Ловеч, се вижда, че той е бил ранен на 28.IV.1917 година, поради което бил уволнен завинаги от военна служба. Това удостоверение му е било издадено за поискване на военноинвалидна пенсия.

Към същата преписка са приложени медицински документи (медицински акт на инвалидната медицинска комисия от 11.II.1921 г. и медицински акт №3227 за първо преосвидетелстване по закона за пенсиите на служителите при държавните и изборните учреждения от 7.VII.1922 година) за състоянието на ГЕО МИЛЕВ след нараняването му, където то е и описано. Така в тези документи е вписано като оплакване на преосвидетелствания:

„Поради раняване изгубил дясното си око и част от костта на черепа в областта на окомото.“ Като обективни признаци в тези медицински документи е вписано, че: „В областта на дясната половина на челната кост и дясното око се забелязва силно хлътване вследствие загуба на цялата дясна половина на челната кост и на част от лявата ѝ половина, както и на загубата на част от костта на дясната половина на горната челюст, която взема участие в образуването на дясната орби-

та. В областта на хълтването се забелязва пулсация. Дясното око липсвало. По меките тъкани, които закриват мястото на липсващите кости, се забелязват доста много цикатрисис с неправилна форма.“

И така според гореизложените данни изчезналият през 1925 година поет ГЕО МИЛЕВ на 28.IV.1917 година е бил ранен с парче от граната през 1917 година в областта на дясното око, челото, дясно страничната част на основата на носа и дясната ябълчна кост. При това нараняване ГЕО МИЛЕВ загубил части от челната кост и дясната вежда, част от ябълката и малко от носа заедно с дясното си око, така че се виждала мозъчна пулсация в тази хълтнала област.

След оздравяването на нараняването получил грозен белег в казаната област. За да се поправи този белег чрез пластични операции (присаждане на кожа и част от ребро), заминал за Германия, където многократно бил опериран в продължение на няколко месеца. Била му изрязана част от лявата вежда за направа на клепачи на дясното око. Била му повдигната лявата вежда малко нагоре, за да се изравни с ранената. Присаждано му било хрущялно ребро, за да се издуге дясната вежда, и други операции във вътрешността на окото. Не дочакал завършването още на две леки пластични операции, той се върнал от Германия с изкуствено дясно око. То било неудобно, поради което по-късно в София той купил друго изкуствено дясно око, по-малко и по-удобно от първото. По-голямото око било предадено в къщата музей „ГЕО МИЛЕВ“ в гр. Ст. Загора, а с по-малкото поетът изчезнал през 1925 година.

Поетът ГЕО МИЛЕВ имал хубаво оформена глава, голяма уста, характерна извивка на предно-страничните зъби на горната челюст, която се отразявала на вида на горната устна и това личело на снимките. Той имал още характерна, широка, енергично изгледана брадичка с голяма дупка (трапчинка) отпред.

Зъбите му били жълтеникави. Те рано се развалили. Той имал липсващ някой дясно-страничен зъб на горната челюст, който се виждал при говор и гр.

Цветът на очите му бил сиво-синкаво-зеленикав.

Споменатият череп №17 (изваден от ямата кладенец в Илиенския форт – София, и описан в представения от нас съдебномедицински акт за резултата от направените разкопки и изследване на намерените човешки скелети), допълнително изследван след залепване на отделните негови части с целуидиново лепило, показва следното:

Череп №17 се намери лежащ на тила си и малко надясно, така че е с очи нагоре към началото на кладенеца. Този череп се намери на дълбочина 2,40 м. Под него групи черепи не се намериха. Той се намери в югозападния ъгъл на ямата (кладенец) сред плътно наслоени скелетни части на няколко човешки скелета, поради което скелетът към този череп не може да се извади, а се извадиха само някои оронени прешлени и подевичната му кост, на която лявото рогче е строшено.

При разкриването на пръстта между отделните кости на споменатите плътно наслоени кости на човешки скелети, череп №17 е бил ударен с инструмента в областта на челната кост. В резултат на този удар се е получила очевидно прясна белезникава пукнатина, която започва малко вдясно от основата на носа и отива нагоре през средата на челната кост, като продължава назад почти до темето, минавайки малко надясно от средната линия на черепа (сагиталния шев). При същия удар са се отделили (разширили) двете слепочни кости заедно с прясно строшена част от основата на черепа. Челната кост също се е отделила (разширила) от теменните кости в областта на венечния шев. Краищата на така разширилите се кости в местата на свързването им една с друга са сивкаво-белезникави на цвят и неспоени с пръст. Съ-

що така се е получило прясно счупване и на основата на черепа в областта на левия тилен кондил и на клиновидната кост (кливуса).

След почистването и залепването на костните парчета в мястото на прясно причинените пукнатини посредством споменатото целуидиново лепило още по-добре се очертаха нараняванията на черепа, описаният дефект на костите около дясната очна кухина и общия вид на черепа със силно деформирано изразено със сплесване в дясната тилна теменна област на черепа.

Там, в дясната тилна половина на черепа, на 4 см пред тилната издатина, има една костна пукнатина, отиваща нагоре към средната линия на черепа, която в горната си част се раздвоява като буквата „у“. Дължината на тази пукнатина заедно с разклонението ѝ е 2,50 см. Тя на цвят не е белезникава, а черна, плътно споена с пръст и прогнил разпадащ се чер плат. Пог тази пукнатина на дясната странична голна част на тилната кост липсва значителна част надолу към голямото мозъчно отвърстие на черепа и напред до слепоочната кост. Тази кост е дълга към голямото гръбначно мозъчно отвърстие 7 см, а е широка от горе на долу от 1 до 4 см. Така основата на черепа заедно с липсващите части на слепоочните кости се разкрива широко. Костното парче, съответстващо на описаната липса на тилната кост вдясно, не може да се намери в пръстта, изпълнила черепната кухина.

Зад шева на лявата половина на челната кост с теменната кост има друга липса на част от черепа (от теменната и лява слепоочни кости надолу), краищата на така очертаната липса, както и на по-горе описаната, са белезникави и лесно ронливи. Втората е дълга 11 см и широка от 2–3 см. От горната ѝ част обаче, след отлепването на парченца от тъканта на чувал, се вижда, че започва една костна пукнатина, която върви назад и надолу в страничната част на лява-

та теменна кост, дълга 4 см. Тази пукнатина е с черен цвят, плътно споена с черна прогнила разпадаща се тъкан на чер плат. Също така след отлепването на парче от тъканта на чувал (който заедно с горното се пазеха залепени за черепа като веществени доказателства) и липсата на лявата слепоочна кост се намери едно триъгълно костно счупване с връх напред към челото. Това счупване е разположено 1,50 см над десния ушен костен канал. То има основа, дълга 14–15 мм, долно рамо, дълго 2 см, а горно – 2,50 см. Костните пукнатини, които го обграждат, са черни, плътно споени с черна разпадаща се материя на чер плат, плътно споени и с тъканта на чувал, разположена над нея.

Предният край към върха на това триъгълно счупване на лявата слепоочна кост е хлътнол по-навътре към черепната кухина.

След залепването на черепа по-добре се оформи и изясни видът на областта и на дясната очница. Така се вижда още по-добре, че челната кост вляво с долния си преден ръб правилно очертава във форма на дъга лявата орбита (очница), докато вдясно тази област не изглежда така, както е нормално и вляво. Вдясно няма очертан горен ръб на дясна орбита от предния ръб на дясната половина на челната кост, който е разположен с около половин до един сантиметър по-високо (по-назад) в сравнение отляво и за разлика също с този отляво няма форма на дъга, а областта изглежда като широка плоска дъга с хорда на разстояние до 5 см, след което продължава още по-нагоре и назад, като достига на 2,50 см над горния край на люспата на дясната слепоочна кост. Този преден ръб на дясната челна половина се извисява отляво на дясно, като стои по такъв начин значително по-нагоре и по-назад, особено във външния си край в сравнение с външния край на лявата орбита, където не личи нормално спускащия се надолу израстък (издатък) на костта, който я свързва с ябълчната кост, докато на

лявата страна е нормално очертан.

Ръбът на лявата орбита нормално се изтънява, докато този на дясната орбита е силно задебелен, заоблен и неравен, особено във външната си част.

От външния край на по-горе описания преден ръб на остатъка от дясната челна половина на челната кост, който достига на 2,50 см над слепоочната кост дясната теменна кост, след което надолу се очертава заоблен ръб, неравен на места, който отива към дясната ябълчна кост, която липсва, но личат остатъци от мястото на прикрепването ѝ. Така ясно се очертава значителна липса на дясната челна кост, която във външния си край повече е оставила непокрит от костта мозък, тъй като анатомическите стени на орбитата (дясната) са били разрушени.

На челната кост в носната ѝ част, непосредствено над носния ѝ шип вдясно се вижда старо отчупване на костта на пространство, дълго 6–7 мм и широко 4–5 мм. Тази част на костта е и по-хлътна, по-дебела, грапава, а от самия носен шип предимно е запазена лявата му половина.

В пръстта в областта на дясното око се намери дясно изкуствено око, а цялата лицева част на черепа заедно с горната челюст и лявата ябълчна кост бяха хлътнали в черепната кухня. Но горната челюст е запазена с малки остатъци от тънките костици на носа и кухините около него. Запазена е и лявата ябълчна кост, обаче отчупена и хлътнала навътре. Дясната ябълчна кост липсва, но личат отчупени остатъци от мястото на прикрепването ѝ.

Дясната кухня на горната челюст е малко по-голяма от лявата за сметка на това, че предната повърхност на горната челюст вдясно (предната стена на максиларния синус вдясно) е изгадена напред и надолу.

Запазените части на горночелюстните кости оформят дъгата на горната челюст докъм втория кътник

включително. Запазена е и съответната част от твърдото небе. На горната челюст са запазени отляво всички зъби, до втория кътник включително, обаче вторият кътник и вторият предкътник са силно разядени, така че са останали само корените им и малки части от коронки. От гясната страна са също запазени зъбите до втория кътник, но от втория резец и от двата предкътника са останали само корените. Зъбите на горната челюст и специално резците са едри, с правоъгълна форма, изгадени малко напред. Те са и по-редки. Изтъркване личи само по ръба на двата предни резци. По другите зъби няма изтъркване.

Долната челюст е масивна, широка, с рязко изразен ъгъл малко по-голям от прав ъгъл. Прави впечатление рязко изразеният релеф на брадата, изпъкнал напред и малко нагоре. Отпред на брадата се очертава добре извивката навътре. Дясната ставна главичка във външния ѝ край е разпукана, като от горния външен ъгъл излизат няколко къси пукнатини. Лявата ставна главичка е малко оронена от гниенето. На долната челюст няма мъдреци, нито пък личат местата им. Десните предкътници липсват, като от втория е запазен само разяден корен. Мястото на втория предкътник е вече залечено. Зад втория предкътник на пространство около 1 см зъбна кухина също не личи (вероятно тук е било мястото на първия кътник), отляво вторият предкътник е разяден и останал само коренът. Вторият кътник липсва, но ръбът на кутийката му изглежда прясно оронен. Изтъркване личи и тук на средните резци, малко и на страничните, включително и на върха на десния кучешки зъб. Предните зъби са по-дребни.

Непосредствено до черепа се намериха и някои оронени прешлени и подезична кост, на която лявото рогче е счупено.

Всички вдълбнатини и дупки на черепа, както и черепната кухина при намирането му са плътно спо-

ени с пръстта, която ги е изпълнила. Черепът е твърде прогнил в областта на тилната кост, слепоочната и отчасти на теменните кости, особено отвътре. Шевовете между теменните и тилната кост са отчасти заличени.

В пръстта, в областта на дясното око, се намери дясно изкуствено око с пъстър сиво-синкаво-зеленикав ирис (цвят на окото). Това изкуствено око на череп №17 тежи 2,20 г, то е дълго 2,20 см, широко 1,60 см, дебело по централната му част по зеницата 0,9 см, а в люспата 0,4 см, с по-закръглена форма и зеница, широка около 2 мм.

Изтотото от къщата музей изкуствено дясно око на Гео Милев е със сиво-синкаво-зеленикав ирис (цвят на окото). Това първо изкуствено око на Гео Милев тежи 3 г, дълго 2,50 см, широко 2 см, дебело в централната му част по зеницата 1,1 см, а в люспата 0,6 см. То е с по-разлята форма и по-широка зеница около 3–4 мм.

Съпоставянето на всички следствени данни за поета Гео Милев (дадени в показанията на близките му, писмата на самия Гео Милев, медицинските документи за нараняването му и фотоснимките на поета) с данните, намерени на череп №17, изваден от ямата (кладенец) в Илиенския форт – София, показва следното:

1. Изчезналият на 15 май 1925 година Гео Милев е бил тогава на 30 години.

Изтъркването на зъбите на горната и долната челюст на череп №17, и то на предните му резци, отчасти на страничните в ръба на кучешкия зъб, липсата на мъдреците в рязко изразения ъгъл на долната челюст, малко по-голям от правия, показват, че череп №17 е бил на лице на възраст около 30 години, т.е. на такава възраст, каквато е имал поетът Гео Милев по време на изчезването му.

Непълното вкостяване на шева между теменните кости на череп №17 може да се срещне и у лица на такава възраст около 30 години.

2. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев по показанията на близките му е бил среден на ръст.

Ръстът на лицето с череп №17 не може да се установи, поради това, че останалите му скелетни кости не можаха да се разграничат (извадят отделно) от плътно наслоените скелетни кости на други трупове в югозападния ъгъл на ямата, където този череп се намери. Деформирането на самия череп поради удари със или върху твърди тъпи предмети и прогниването на някои от черепните му кости също не позволява да се направи предположително заключение за ръста му по размера на главата, тъй като не може да се вземат пълни размери на черепа.

По размера на намерените дълги кости (за 18 души), заровени в същата яма, се вижда, че повечето от труповете са били на лица със среден ръст, какъвто ръст е имал и поетът Гео Милев.

3. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е бил наранен с парче от граната в областта на гясното око на 28.IV.1917 г. При това нараняване той е загубил част от гясната челна кост и гясната вежда, с част от ябълчната кост и костите на носа.

На черепа №17 има също липса на част от гясната челна кост, на ябълчната кост, от която са останали остатъци, на израстъка на челната кост, който я свързва с ябълчната и отчупване на челната кост в носната ѝ част вгясно, странично и над носния шип, като от самия носен шип е останала предимно лявата му половина.

Повредите на черепните кости в областта на гясното око на череп №17 отговарят на повредите, които е имал поетът Гео Милев в същата тази област на гясното око.

Такъв вид повреди на череп №17 отговарят на такова нараняване, каквото е получил Гео Милев на фронта, съгласно описанието, което дава сестра му Пенка Касабова по сведения от г-р Никола Градецки. Това нараняване несъмнено е било съпроводено с повреда на мозъка, която обяснява продължителното безсъзнателно състояние, за което е говорил същият г-р Градецки.

4. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал пулсация в областта на раната, която е видял г-р Градецки наскоро след нараняването му. Пулсация в областта на нараняването виждал и братът на поета Борис Касабов, впоследствие след завръщането му от Германия. Пулсация констатира и медицинската комисия по освидетелстването на Гео Милев за пенсия.

Споменатото по-горе нараняване на череп №17 в областта на дясното око е причинило широка липса на дясната половина на челната кост и изобщо на кости от дясната очница, която липса е оставила непокрит и незащитен от костта участък от десния челен дял на мозъка. От това следва, че лицето с череп №17 е имало забележима пулсация в областта на дясното око и особено странично към слепоочието, тъй като е липсвала нормалната стена на дясната очница, което от своя страна е давало възможност да се предават на меките тъкани мозъчните пулсации.

При тези повреди в областта на дясната очница убитият с череп №17 е имал пулсации в тази област, каквито са отбелязани в данните за Гео Милев, дадени от близките му и по документи.

5. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е претърпял няколко пластични операции с присаждане на меки части и част от ребро, с цел да се възстановят клепачите и веждата на дясното му око и да се създаде възможност за носене на изкуствено око.

На череп №17 предният ръб на челната кост в дясната ѝ половина, т.е. горният ръб на орбитална-

та област вдясно е по-дебел, по-грапав, и разположен по-назад и по-нагоре в сравнение с този отляво. Този висок стоеж на предния ръб на челната кост вдясно (резултат на липса от челната кост вследствие на нараняване), при наличността на дясно изкуствено око и твърде задебелен и неравен преден ръб, показва това задебеляване и неравност да се дължат на продължителен организационен и възпалителен процеси (процеси на зарастване) в тази област, т.е. че лицето с череп №17 е претърпяло в тази област продължителен възстановителен процес, какъвто е бил по данните и у Гео Милев.

6. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал по показания на близките му след нараняването и пластичната операция (присаждане на хрущялно ребро) неравна челна кост в областта на ранената вежда.

На череп №17 предният ръб на дясната челна половина е също неравен и задебелен, т.е. лицето с череп №17 е имало неравност на челната кост, каквато е имал поетът Гео Милев. Предимно изразеното задебеляване на и над ръба на дясната челна кост може да е резултат на присаждане, каквото е било правено на поета Гео Милев.

7. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал хлътване на черепа и след пластичните операции в областта на дясното око и малко смачкан нос в основата му.

На череп №17 има старо строшаване на челната кост, с липса на част от костта, така че предният ѝ ръб е значително по-нагоре в сравнение с левия (на лявата добре очертана орбита), има липса и на израстъка на челната кост за свързването ѝ с ябълчната, липса и на последната кост, т.е. всичко това е лишавало меките тъкани в областта на окомото от естествените им костни опори и поради цикамприксите (костните белези) е водело до хлътване в тази

област. Следователно лицето с череп №17 е имало също хлътване на черепа в областта на дясното око, както у Гео Милев.

На череп №17, както се отбелязва, има старо счупване на челната кост в основата на носа и деформиране на носния шип. Следователно лицето с череп №17 е имало също повреда в основата на носа, каквато е имал поетът Гео Милев.

8. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е прикривал белезите от нараняването си в областта на дясното око със спусната над тази област коса.

На снимката на Гео Милев (портретна, с войнишка куртка) ясно се вижда грозен цикатрикс в областта на челото над и през дясната вежда и клепача на окото.

Характерът на нараняването на череп №17 в областта на дясното око добре отговаря такъв белег да е имало лицето с череп №17 след нараняването му, т.е. да е имало в тази област кожен белег, като този на поета Гео Милев.

9. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев, според медицинската комисия, освидетелствала го във връзка с военноинвалидната му пенсия, констатира, че Гео Милев е имал загуба на част от костта на дясната половина на горната челюст, която взема участие в образуването на дясната орбита (очница).

На череп №17 дясната кухина (максиларният синус) на горната челюст е по-широка за сметка на изгадената напред предна повърхност (фациес антериор) на челюстта, което заедно със счупването на дясната ябълчна кост се дължи на старо счупване на орбиталната част на дясната половина на горната челюст. Следователно лицето с череп №17 е имало строшаване на дясната половина на горната челюст, каквото е имал поетът Гео Милев.

10. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал характерно изгадена (издута) напред горна

устна, поради характерна извивка напред на зъбите на горната му челюст, както личи от снимките му и показанията на близките му.

Череп №17 има характерно издигната напред горна челюст с характерна извивка напред на зъбите. От това следва, че лицето с череп №17 е имало издута напред горна устна, поради характерна извивка на зъбите на горната му челюст, т.е. като тази на поета Гео Милев.

11. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал по-едри и редки зъби на горната си челюст с характерна извивка напред и с жълтеникав цвят.

Череп №17 има на горната си челюст по-едри, почти правоъгълни първи резци, общо по-редки зъби и с жълтеникав цвят. Следователно лицето с череп №17 е имало зъби като тези на Гео Милев.

12. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев една година преди да изчезне, изгубил един от дясно-страничните си зъби на горната челюст и, като се усмихвал, личало, че му липсва зъб.

На горната челюст на череп № 17 от дясно-страничните зъби липсват вторият резец и първият предкътник, от които има останали прогнели корени, т.е. това лице е имало също липса на дясно-страничен зъб, каквато е имал поетът Гео Милев.

13. Изчезналият през 1925 година Гео Милев е имал широка, енергично издигната брадичка с голяма дупка (трапчинка) отпред.

Череп №17 има широка долна челюст с общо издигната напред брадичка, но леко хлътнала в центъра, където има една извивка навътре. Това показва, че лицето с череп №17 е имало също като поета Гео Милев енергично издигната брадичка с голяма дупка (трапчинка) на брадата.

14. Изчезналият поет е имал пъстър сиво-синкаво-зеленикав цвят на очите и дясно изкуствено око.

Череп №17 има също изкуствено око с пъстър сиво-синкаво-зеленикав цвят. Това показва, като се има предвид, че изкуствено око се подбира по цвета на естественото (запазеното), лицето с череп №17 да е имало пъстър сиво-синкаво-зеленикав цвят на очите, т.е. като този на очите на поета Гео Милев.

15. Изчезналият поет Гео Милев е имал две дясни изкуствени очи – едното, по-голямо, по-тежко и по-неудобно, предадено в къщата музей „Гео Милев“ след 9.IX.1944 година, а с другото, по-малкото, по-леко-то и по-удобното, поетът е изчезнал през 1925 година.

Череп №17 има изкуствено дясно око с цвят, какъвто има изкуственото дясно око на Гео Милев, предадено на къщата музей „Гео Милев“ в гр. Ст. Загора.

Дясното изкуствено око на череп №17 е по-малко от изкуственото дясно око на Гео Милев, предадено в къщата музей „Гео Милев“ в гр. Ст. Загора.

Поетът Гео Милев е изчезнал с по-малкото си изкуствено дясно око, което му е било по-удобно за носене.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

570

Гео Милев. Том V

Пълното съвпадение на данните за нараняването на Гео Милев и характерните му белези, гадени от близките му, от него самия и по документи с нараняването в областта на дясното око и останалите характерни белези на череп №17, включително и намирането в пръстта в областта на дясната очна кухина дясно изкуствено око, по цвят същото като изкуственото око на Гео Милев и цвета на очите му, сега пазено в гр. Ст. Загора в къщата музей „Гео Милев“, а по-малко от него, показва, че череп №17 е на поета ГЕО МИЛЕВ, изчезнал през 1925 година, убит и захвърлен в ямата (кладенец), разкопана в Илиенския форт – София.

Обстоятелството, че около черепните кости на Гео Милев се намериха залепнали остатъци парчета от прогнила груба едротъкана тъкан на чувал (каква то се намери и около грузи черепи и кости в ямата (кладенец), разположена най-отвън спрямо костите на черепа му, показва, че трупът на поета Гео Милев е бил също хвърлен в ямата (кладенец) в чувал. Това показва още, че трупът му е бил пренесен с чувал отдругаде, т.е. че убийството на поета Гео Милев е било извършено другаде и че той е бил донесен оттам и хвърлен в ямата (кладенец), в която се намери черепът му.

Обстоятелството, че по черепа на поета на места под тъканта на чувала се намери силно прогнил разпадащ се пласт с тъмен цвят, показва, че около главата е имало метната някаква тъкан, вероятно греха. Този факт, заедно с това, че причината за смърт-

та на редица от убитите и заровени заедно с трупа на Гео Милев лица (на общ брой 18 души) е било загърлянето (удушаването с примка от кабел, тънко въжence), дава основание да се допусне поетът Гео Милев да е бил убит по този начин, т.е. чрез загърляне, а примката да е изгнила, ако е била от по-неустойчив материал, например въжence. На това отговаря обстоятелството, че дори намерената кабелна примка, заг тилната част на череп №2 и около шийните прешлени, е силно прогнила, ронлива, разпадаща се на части, както и това, че заг тилната част на череп №16 и около шийните му прешлени се намериха твърде прогнили парчета, остатъци от примка с възел от тънко въжence. Ненамирането на примка около шията на череп №17 може да се дължи и на това, че след умъртвяването на загиналите, използваната примка да е била свалена. Всичко това в крайна сметка, заедно с общите данни за намерените скелети (на 18 души) в ямата (кладенец), в която е бил хвърлен и трупа на Гео Милев, и тези за скелетите (на 54 души), намерени в кладенеца в същия форт, отговарят загърлянето да е било използвано като масов (пореден) начин за убийство, т.е. по същия начин да е бил удушен и поетът Гео Милев. С такава причина на смърт може да се свърже счупеното ляво рогче на подезичната кост на Гео Милев. Като се има предвид, че на костите се намира прогниване по краищата им, може да се допусне, че и липсата на лявото рогче на подезичната кост се дължи на същата причина. Но обстоятелството, че тази въобще твърде нежна костичка се е запазила в останалата си част неповредена, говори против такова изолирано увреждане само на лявото рогче от гниене. Такова счупване на подезичната кост се среща при смърт от удушване, загърляне и обесване. По отношение общо следите от тези начини на убийствата трябва да се изтъкне, че те се

състоят главно от ожулване, кръвонасядане и др. Такива следи при отбелязаното състояние на трупа не могат да се констатираат поради липсата на меките тъкани и изгниването на някои кости и хрущали. Следователно ненамирането на такива следи не изключва казания начин на умъртвяване.

Оглеждането на костите на черепа на Гео Милев показва следи от действието на удари с твърди тъпи предмети, а именно пукнатини на дясната ставна главичка на голната челюст, на дясната тилна теменна част на черепа, лявата теменна кост и люспата на лявата слепоочна кост. Всички тези повреди на черепните кости нямат вид на пряко причинени, както личи от цвета им и това, че са плътно споени с пръст и черна прогнила материя на разпадащ се пласт.

Тези повреди на костите отговарят да се дължат на удари със или върху твърди тъпи предмети. Описаното нараняване в люспата на лявата слепоочна кост с триъгълна форма също добре отговаря да е било причинено от някой твърд тъп ръбест предмет. В резултат на тези повреди трябва да се приеме да е настъпило деформирането на черепа на поета Гео Милев, което се е усилило и от прогниването и изтъняването на дясно тилната част на черепа, т.е. на страната, на която е лежал черепът.

Нанасянето на такива повреди с твърди тъпи предмети обикновено е придружено със сериозни повреди на мозъка. В отбелязаното състояние обаче на черепа на Гео Милев следите, които показват, че повредите са били причинени приживе (кръвоизливи), естествено, не могат вече да бъдат констатирани, но нанасянето им по главата, т.е. на място, където се нанасят удари при малтретиране или убийства, дава указание някои от повредите да са били причинени приживе.

Трябва да се допусне някои от повредите да са се получили при пренасянето на трупа и хвърлянето му от високо в ямата (кладенец), при което да са се получили пукнатини на черепните кости на главата на поета ГЕО МИЛЕВ. Но послесмъртният характер на такива евентуални повреди сега, разбира се, не може да бъде установен при липсата на меките части.

При липсата на меките части и при изтъкнатата невъзможност да се отделят останалите кости на скелета на ГЕО МИЛЕВ от костите на другите, хвърлени в тази яма (кладенец) трупове, не може да се направят сега определени изводи за наличността или липсата на нараняване в други части на тялото на убития поет. Все пак по всички кости от тази яма, изследвани общо, трябва да се изтъкне, че не се намериха следи от огнестрелни, порезни или посечни наранявания, които да са засягали костите на телесния скелет и крайниците.

По отношение времето на извършване на убийството на ГЕО МИЛЕВ, съобразно състоянието на костите на черепа, частите от чувала и разпадащата се прогнила греха, важи общото ни заключение за давността на труповете, хвърлени в тази яма.

Обстоятелството, че череп №17 се намери на гъното на ямата (кладенец) показва, че трупът на ГЕО МИЛЕВ е бил един от първите хвърлени в тази яма, затрупани отгоре с боклук, заедно с който са били нахвърлени 5 животински (кучешки) трупове.

Общият извод от изследването на черепа и прилежащите към него кости на ГЕО МИЛЕВ, съпоставено с общите линии от изследването на труповете в същата яма (кладенец) и другите ями на Илиенския форт, е, че поетът ГЕО МИЛЕВ е бил умъртвен заедно с голяма група други антифашисти, чиито трупове са били нахвърлени в двете големи ями и в други по-малки около тях, както е дадено в обстоя-

телствения протокол за резултатите от направените разкопки в Илиенския форт – София.

ВЕЩИ ЛИЦА:

1. (п) проф. Марков
2. (п) г-р Ст. Неїков
3. (п) г-р Ст. Марин

574

Гео Миаев. Том V

Верно с оригинала,
Председател: /п/ Н. Цветковски
Сверил секретар: погнус

Печат на Върховния касационен съд на Народна република България

Съдебномедицинският акт, имащ качества на оригинал, тъй като е подписан от председателя и секретаря на Върховния съд на България през 1954 г., скрепен с печат на ведомството, се съхранява в Къща музей „Гео Миаев“, Стара Загора. Същинският оригинал се съхранява в архивите на Министерството на вътрешните работи.